

АДМ

ЛІТАРАТУРА і МАСТАЦТВА

27

ЧЭРВЕНЯ

2003 г.

№ 26/4212

КОШТ 540 РУБ.

Фота Ул. ІРУКА

**22 чэрвеня
2003 года
пасля цяжкай
і працяглай
хваробы
пайшоў з жыцця
народны
пісьменнік
Беларусі,
Герой
Сацыялістычнай
Працы,
лаўрэат
Ленінскай
прэміі,
лаўрэат
Дзяржаўных
прэміяў
СССР
і Беларусі
Васіль
Уладзіміравіч
БЫКАЎ**

**ПАМЁР
Васіль БЫКАЎ**

КОЛА ДЗЁН

22 чэрвеня 62 гады назад фашысцкая Германія напала на Савецкі Саюз. Як для ўсіх народаў былога Саюза для нашай краіны Другая сусветная вайна была і застаецца Вялікай Айчыннай вайной.

ПЕРАНОС ТЫДНЯ

У сувязі з уваходжаннем у Еўрапейскі Саюз Польшча планавала ўвесці візавы рэжым з нашай краінай з 1 ліпеня. Аднак была вымушана перанесці гэта на 1 кастрычніка 2003 года. Рашэнне аб пераносе звязана з негатоўнасцю консульскіх служб Беларусі, Расіі і Украіны да ўвядзення візавага рэжыму, а таксама ў сувязі з неабходнасцю ўдасканалення прававой базы.

ЛІЧБЫ ТЫДНЯ

Па дадзеных Нацбанка ў абарачэнні на тэрыторыі Беларусі знаходзіцца 433200000 банкнот беларускіх рублёў рознага наміналу. Для параўнання ў Расійскай Федэрацыі ў абарачэнні 3,5 мільярды банкнот і 14,9 мільярда манет.

РОСТ ТЫДНЯ

Прыватныя малыя прадпрыемствы паказваюць больш высокія тэмпы росту па асноўных эканамічных паказчыках, чым гэты рост забяспечваецца ў цэлым па нашай краіне. Такую выснову робяць у Міністэрстве эканомікі, аналізуючы адпаведныя вынікі мінулага года. Тэмпы росту вытворчасці прамысловай прадукцыі ў "малым сектары" склалі 117,8 працэнта, а ў цэлым па краіне — 104,3. Рэнтабельнасць — адпаведна зафіксавана на ўзроўні 11,3 працэнта і 8,7.

АПЫТАННЕ ТЫДНЯ

Супрацоўнікі Інстытута сацыялогіі Нацыянальнай Акадэміі навук Беларусі правялі апытанне больш як 1.100 рэспандэнтаў ва ўзросце да 16 гадоў, як яны адносяцца да смяротнага пакарання. 67 працэнтаў выступілі за захаванне смяротнага пакарання, 19 працэнтаў — за яго адмену і 14 працэнтаў не змаглі вызначыць свайго стаўлення да гэтага.

ТАРЫФЫ ТЫДНЯ

Пастановай Міністэрства транспарту і камунікацый ў нашай краіне ўведзены ў дзеянне новыя тарыфы на праезд пасажыраў у аўтобусах рэгулярных маршрутаў міжгародніх зносін. Цяпер за кожны кіламетр праезду ў аўтобусах рэгулярных маршрутаў міжгародніх зносін пасажыр будзе плаціць па звычайных маршрутах: у аўтобусах агульнага тыпу — 34,4 рублі (было 30,2 рубля), у аўтобусах з мяккімі адкіднымі сядзеньямі — 39 рублёў (было 34,2 рубля). На хуткасных маршрутах: у звычайных аўтобусах — 44,7 рубля (было 39,3 рубля), і "мяккіх" — 50,7 рубля (было 44,5) за кожны кіламетр праезду. Алошні раз тарыфы змяняліся ў канцы кастрычніка мінулага года.

ПЛАНЫ ТЫДНЯ

У друку з'явілася інфармацыя, што са студзеня 2004 года плануецца ўвядзенне новых нумарных знакаў на аўтамабілі. Яны будуць устанавлівацца на толькі што набытыя аўтамабілі, а таксама па жаданні ўладальнікаў транспартных сродкаў. Нумарныя знакі будуць адзінымі для ўсіх катэгорый грамадзян. Асаблівымі адрозненнямі новых знакаў з сям'ю ступенямі абароны з'яўляюцца лічбавы абазначэнне вобласці і горада Мінска (сталіцы будзе прысвоена лічба "7"), а таксама выява дзяржаўнага сцяга.

ПРАЕКТ ТЫДНЯ

Міністэрствам аховы здароўя Рэспублікі Беларусь у хуткім часе можа быць скасаваны пералік асоб, якім дзяржава прадастаўляе пры набыцці лекавых сродкаў тыя ці іншыя льготы. Цяпер у краіне рыхтуецца праект закона "Аб упарадкаванні льготыў", які закранае і грамадзян, што маюць льготы пры набыцці лекаў. Сёння льготамі на лекавае забеспячэнне карыстаецца 37 катэгорый грамадзян Беларусі.

ВЫГОДЫ ТЫДНЯ

І хоць у нашай сталіцы штогод устанавліваецца каля 30.000 вадамераў (у асноўным у новабудоўлях), але ў цэлым лічылнікамі вады абсталявана толькі каля 13 працэнтаў кватэр. Жыхары кватэр з лічылнікамі плаціць толькі за тое, што скарысталі, а вось астатнія часам плаціць за сябе і за суседа, у якога не адрамантаваныя краны і вада цячэ бясконца.

ПЕРСПЕКТЫВА ТЫДНЯ

У нашай краіне будзе свой галоўны Дзед Мароз, які будзе жыць у дзяржаўным нацыянальным парку "Белаежская пушча". Рэзідэнцыя размесціцца ў лесе, непадалёк ад паляны, дзе змай падкормліваюць статак зуброў.

БЫКАЎ ВАСІЛЬ УЛАДЗІМІРАВІЧ

Беларуская літаратура панесла непапраўную страту. 22 чэрвеня 2003 года пасля цяжкай і працяглай хваробы пайшоў з жыцця народны пісьменнік Беларусі, Герой Сацыялістычнай Працы, лаўрэат Ленінскай прэміі, лаўрэат Дзяржаўных прэмій СССР і Беларусі Васіль Уладзіміравіч Быкаў.

Васіль Быкаў нарадзіўся 19 чэрвеня 1924 года ў вёсцы Бычкі Ушацкага раёна Віцебскай вобласці. Вучыўся ў Віцебскім мастацкім вучылішчы. Шляхамі Вялікай Айчыннай вайны прайшоў праз Украіну, Венгрыю, Румынію, Аўстрыю, быў двойчы паранены. Пасля вайны працаваў у газеце "Гродзенская праўда". З 1978 года знаходзіўся на літаратурнай рабоце.

Ваенныя падзеі сталі лёсавызначальнымі для жыццёвага і творчага шляху Васіля Быкава. Імкненне перадаць праз мастацкае слова суровую праўду вайны, абвостраная чалавечнасць, высокая патрабавальнасць у сцвярджанні маральных прынцыпаў — вось адметныя якасці Быкава-пісьменніка.

Сапраўдная літаратурная біяграфія пісьменніка пачалася з апавесці "Жураўліны крык", якая выйшла ў 1960 годзе. Звярнуўшыся ў ранніх творах да ваеннай тэмы, Васіль Уладзіміравіч працаваў над ёй на пра-

цягу амаль усяго свайго жыцця. Апавесці Васіля Быкава "Трэцяя ракета", "Альпійская балада", "Абеліск", "Сотнікаў", "Знак бяды" і іншыя належаць да лепшых узораў сучаснай беларускай прозы.

Творчасць пісьменніка шырока вядома за межамі Беларусі. Кнігі Васіля Быкава выходзілі на 35 мовах свету. Агульны тыраж выданняў пісьменніка склаў больш за 3 мільёны экзэмпляраў, у тым ліку на беларускай мове 1,2 мільёна экзэмпляраў. Паводле твораў В.Быкава пастаўлены кінафільмы, спектаклі, балет, опера.

Імя і кнігі Васіля Быкава назаўжды ўвайшлі ў гісторыю нацыянальнай культуры. Светлая памяць аб выдатным майстры беларускага слова жыве і будзе жыць у нашых сэрцах.

А. Р. Лукашэнка, Г. В. Навіцкі, А. П. Вайтовіч, В. А. Папоў, У. Р. Латыпаў, У. Н. Дзяжын, А. В. Праляскоўскі, М. В. Падгайны, Л. П. Гуляка, Л. С. Мальцаў, П. І. Брыгадзін, У. П. Андрэйчанка, М. Я. Паўлаў, К. А. Пачэпка, І. І. Вашкевіч, А. М. Новікаў, А. А. Пашкевіч, М. І. Чаргінец, І. П. Шамякін.

Васіль МАКАРЭВІЧ

ВАГОН

Памяці Васіля Быкава

Гатоў прайсці
Ахвярна праз агонь,
Разрыць сузор'е не адно,
як пасеку!

Вы памажыце
мне знайсці вагон,
Што вёз яго з замежжа,
Нібы пасынка.

Натомлены,
Сядзеў ён ды ляжаў,
З абліччам шэрым,
як пасля кантузіі.

Ну а вагон пад ім, як дыпіжанс,
Чамусьці дрогга кідала
Ды тузала.

Ах, як хацеў ён
Вырвацца з купэ,
Гадам, знягам,
славе даўшы выспятка,
Зарыцца з лёту ля ракі
ў капе,

Ды, як капісь, да дна,
Са смакам выспацца.

На мытні,
Пераправе з перапраў, —
Што статус там! —

хвілінаю пагоднаю
Вагон на рукі, нібы птаха, браў,
Туліў, гарнуў, галубіў
Ды пагойдваў.

Прабегшы
Стопкі рэек і дарог
На дыбачках, то, як мядзведзь,
то з грацыяй, —
Напэўна,
ён і сам сказаць не мог, —
З круіза вёз яго
Ці з эміграцыяй!

І плечы сцяў, —
Адно б не зарыдаць! —
Калі яго, як воіна і ратніка,
Спяшаў сябрам

у рукі перадаць, —
Маўляў, вазьміце ціха,
Акуратненька!..

Ну а пасля,
Бы стаўся паўспялы,

З нудою і гаркотай
перасмяглаю,
Чапляўся ён за сцены

і слупы,
Пакуль вагоны на пуці
Выцягвалі.

Не помніў,
Як за ветрам наўздагон
Ляцеў,

імчаў,
збіваў,
ён з яблынь спасаўкі...

Мне памажыце
адшукаць вагон,
Што вёз з замежжа Быкава,
Як пасынка!

У ВЯНОК-ПЕСНЯРУ

28 чэрвеня 1942 не стала Янкі Купалы. Трагічна абарвалася жыццё народнага песняра.

У дзень памяці песняра а 8-й гадзіне ў касцёле Святога Роха на Залатой горцы адбудзецца імша, а 10 гадзіне — ускладанне кветак да надмагільнага помніка песняру на Вайсковых могілках па вуліцы Казлова.

Ушанаваць памяць паэта прыйдуць беларускія пісьменнікі, навуковыя супрацоўнікі Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы, прадстаўнікі грамадскасці.

Як і заўсёды, гасцінна чакаюць вас у гэты дзень у музеі, каб яшчэ раз правесці наведвальнікаў шляхамі Купалы, раскажаць аб жыцці і творчасці славутага сына зямлі беларускай (г. Мінск, вул. Янкі Купалы, 4).

Саюз беларускіх пісьменнікаў глыбока смуткуе з прычыны смерці Народнага пісьменніка Беларусі Васіля Уладзіміравіча БЫКАВА і выказвае шчырыя спачуванні родным і блізкім нябожчыка.

НА 80-м ГОДЗЕ ЖЫЦЦЯ ПАМЁР КЛАСІК БЕЛАРУСКАЙ І СУСВЕТНАЙ ЛІТАРАТУРЫ ВАСІЛЬ БЫКАЎ

ПРА ХВАРОБУ І СМЕРЦЬ ПІСЬМЕННІКА

Цяжкую страту панесла беларуская і сусветная літаратура — на 80-м годзе жыцця памёр вядомы пісьменнік Васіль Быкаў. Ён пайшоў з жыцця пасля працяглай хваробы 22 чэрвеня ў Беларuskім навукова-даследчым інстытуце анкалогіі і медыцынскай радыялогіі імя М. Аляксандрава.

Дзень смерці пісьменніка супаў з гадавінай пачатку Вялікай Айчыннай вайны. 22 чэрвеня — дата, якая перавярнула жыццё франтавіка і прымусіла ўзяцца за пяро, яна ж забрала яго з сабой. Апошні дзень нараджэння Васіль Быкаў адзначыў за тры дні да смерці на радзіме, куды вярнуўся пасля лячэння за мяжой.

Як расказалі ў Інстытуце анкалогіі і медыцынскай радыялогіі, Васілю Быкаву 27 сакавіка ў Празе была зроблена аперацыя. Пасля аперацыі пачалі расці метастазы ў печані. Пасля прыезду ў Мінск пісьменнік быў тэрмінова шпіталізаваны. Дэталёвае абследаванне ў інстытуце паказала, што практычна ўся печань занята ракавай пухлінай і паступова развіваецца пячоначная недастатковасць. Было зроблена ўсё магчымае і нават немагчымае, каб палепшыць стан здароўя Васіля Быкава і крыху падоўжыць яго жыццё. Але, на жаль, ужо было позна. 21 чэрвеня на фоне пячоначнай недастатковасці стала прагрэсіўна пагаршацца дзейнасць сэрца. 22 чэрвеня працэс набыў незваротны характар і ў 20.30 Васіль Быкаў памёр. У яго лячэнні прымалі ўдзел многія спецыялісты інстытута: анкалагі, хіміятэрапеўты, радыёлагі, рэаніматы, кардыёлагі, пульманологі, алерголагі. Акрамя таго, Васіль Быкаў шмат гадоў пакутаваў ад бронхіальнай астмы. Лежаў ён у асобнай палаце, 20 чэрвеня быў пераведзены ў рэанімацыю. Наведвальнікаў да яго ўжо не пускалі, акрамя жонкі і сыноў.

Прэзідэнты Беларусі і Расіі накіравалі спачуванні сям'і Васіля БЫКАВА

СВЕТЛАЯ ПАМЯЦЬ ПРА ВЕРНАГА СЫНА БЕЛАРУСКАГА НАРОДА НАЗАЎСЁДЫ ЗАСТАНЕЦЦА Ў НАШЫХ СЭРЦАХ

І. М. Быкавай,
родным і блізім
народнага пісьменніка Беларусі
В. У. Быкава

Паважаная Ірына Міхайлаўна!

Паважаныя родныя і блізікі Васіля Уладзіміравіча!

Прыміце мае шчырыя спачуванні ў сувязі са смерцю народнага пісьменніка Беларусі Васіля Уладзіміравіча Быкава. Падзяляю з вамі жалобу і цяжар гэтай незаменнай страты.

Васіль Быкаў ніколі не шукаў пратаптаных сцежак у жыцці і творчасці. Але, нягледзячы ні на што, ён заўсёды заставаўся патрыётам сваёй Радзімы.

Кнігі Васіля Уладзіміравіча прасякнуты імкненнем распавесці сучаснікам і нашчадкам праўду пра Вялікую Айчынную вайну без фальшу і лагіроўкі, аддаць належнае мужнасці простых людзей, што выстаялі і перамаглі ў цяжкай барацьбе з ворагам.

Імя Васіля Быкава шырока вядома ў Беларусі і за межамі. На ягоных кнігах выхавана не адно пакаленне грамадзян нашай краіны.

Светлая памяць пра вернага сына беларускага народа выдатнага пісьменніка Васіля Уладзіміравіча Быкава назаўсёды застанеца ў нашых сэрцах.

Прэзідэнт Рэспублікі Беларусь
Аляксандр ЛУКАШЭНКА

23 ЧЭРВЕНЯ 2003 ГОДА

СМУТАК НАШ НЕВЫМЕРНЫ

Толькі тыдзень таму мы, рыхтуючы чарговы выпуск "ЛіМа", гарача абмяркоўвалі, які здымак Васіля Быкава паставіць у нумар, каб павіншаваць яго з днём нараджэння. І вось — балючая вестка. Васіля Быкава не стала.

Ён памёр у дзень чарговай гадавіны пачатку Вялікай Айчыннай вайны, у дзень трагедыі і смутку нашага народа, усе гэтыя 62 гады знаходзячыся на перадавой лініі барацьбы беларусаў за свабоду і незалежнасць. І франтавыя, і жыццёвыя выпрабаванні, што выпалі на яго долю, трымаць мог толькі чалавек велізарнай мужнасці і нязломнага духу — толькі ён, Васіль Быкаў. Пра вайну ён ведаў усю праўду — і праз свае творы, кожным моўленым словам змагаўся за тое, каб ніколі больш нечалавечыя выпрабаванні не выпадалі на долю нашага народа.

"Альпійская балада", "Сотнікаў", "Круглянскі мост", "Знак бяды", "Кар'ер", "Балота", "Жаўты пясчак"... Веліч гэтых твораў не толькі ў гранічнай праўдзівасці, але і ў духоўна-душэўным вырашэнні праблемы выбару. Годнага выбару ў тых акалічнасцях, калі выбару, здаецца, няма. Выбар ёсць заўсёды.

Васіль Быкаў свой шлях — шлях высокага духу — мужна прайшоў да канца, пакінуўшы нам прыклад жыцця, адданага служэнню праўдзе, служэнню свайму народу.

Калектыў
Рэдакцыйна-выдавецкай установы
"Літаратура і мастацтва"

Савет Рэспублікі Нацыянальнага Сходу Рэспублікі Беларусь глыбока смуткуе з выпадку смерці народнага пісьменніка Беларусі, Героя Сацыялістычнай Працы, лаўрэата Ленінскай і Дзяржаўных прэмій СССР і БССР, удзельніка Вялікай Айчыннай вайны Васіля Уладзіміравіча Быкава і выказвае шчырыя спачуванні родным і блізім нябожчыка.

Кафедра беларускай мовы і літаратуры Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры разам з мільёнамі чытачоў глыбока смуткуе з прычыны невымернай страты — заўчаснай смерці слаўнага сына беларускага народа, Вялікага пісьменніка Васіля Быкава і выказвае спачуванне родным і блізім Васіля Уладзіміравіча.

Развітанне з Васілём Уладзіміравічам Быкавым прайшло 25 чэрвеня 2003 года ў Доме літаратара (вул. Фрунзе, 5) у 10 гадзін раніцы.

Грамадзянская паніхіда адбылася ў 13 гадзін.

Пахаваны Васіль Быкаў на Усходніх могілках Мінска.

ДЭКАНУ ФІЛФАКА — 50!

Сярод яго папярэднікаў знакамітыя асобы: М. Ларчанка, А. Воўк, А. Лойка, Л. Мурына, і гэта толькі за апошнія дзесяцігоддзі.

Выбранне прафесара І. Роўды на пасаду дэкана падаецца аднак невыпадковым. Факультэт рыхтуе Айчыне не толькі настаўнікаў, выкладчыкаў, рэдактараў, навукоўцаў, але і пісьменнікаў, перакладчыкаў і г. д. Таму асоба чалавека, які ўзначальвае ўвесь навучальна-выхаваўчы працэс, мае вызначальную ролю.

Нарадзіўся І. Роўда 13 чэрвеня 1953 года ў Мядзелі (тады мястэчка), пасляхова скончыў філалагічны факультэт БДУ, а потым аспірантуру пры ім. Працаваў выкладчыкам, у тым ліку, і за мяжой, удзельнічаў у шматлікіх навуковых сімпозіумах у Італіі, Вялікабрытаніі, Фінляндыі, Чэхіі.

Сярод творчых здабыткаў І. Роўды больш за 150 публікацый, сярод якіх падручнікі, дапаможнікі, артыкулы.

Час ідзе, аднак да юбіляра ён ласкавы. Сёння І. Роўда, як і заўсёды, імпазантны, элегантны і малады.

Дык хай зычлівымі будучы яго калегі, шчаслівымі дарогі, хай доўга б'ецца сэрца маці Клаўдзіі Лявончыёўны, няхай не змаўкае ў душы пошум сосен над роднай Нараччу.

Віктар КАРАТАЙ
і калектыў лабараторыі
беларускага фальклору БДУ

НА ХВАЛЯХ БЕЛАРУСКАГА РАДЫЁ

Падзеям Маладзечанскага нацыянальнага фестывалю беларускай паэзіі і песні будзе прысвечаны выпуск "Літаратурнага праспекта", які, як заўсёды, прагучыць у суботу, у 10.45. У свой звычайны час пройдуць аўтарскія праграмы "Брама", "Авансэна", "Сентыментальнае паляванне". Іх пачатак у 22.30.

"Клас і К" у суботу ў 16.15. Імгненні паэзіі ў праграме "Канцэртная зала" ў нядзелю ў 21.30. Ну, і, безумоўна, "Кароткія гісторыі" штодзень акрамя выхадных апоўначы.

На канале "Культура" працягваецца чытанне апавесці У. Караткевіча "Ладдзя расплыві". У аўторак — літаратурны блок з Галінай Шаблінскай. Пачатак у 14.10.

У нядзелю — "3 фондаў радыё". І. Шамякін, "І змоўклі птушкі". Кампазіцыя спектакля. Пачатак у 19 гадзін.

Н. К.

Пісьменніца нарадзілася ў 1949 годзе ва ўніверсітэцкім горадзе Тарту, дзе і скончыла факультэт

эстонскай літаратуры.
Першая кніга з'явілася ў 1979.
Першы раман
"Свабода і каханне"
пабачыў свет у 1994 годзе.
Дзіцячыя кніжкі выходзілі ў перакладах на рускай і літоўскай мовах.
Сама перакладала з рускай і нямецкай. Асобныя яе наведлі перакладліся на нямецкую, французскую, літоўскую, балгарскую і рускую мовы. Раман "Свабода і каханне" выйшаў у Маскве ў 2002 годзе.
Як літаратар стажыравалася ў нямецкім Мюнхене і аўстрыйскім Граці.
Піша таксама тэатральную і літаратурную трытэлю.
Яе творы двойчы былі высока адзначаны ў Эстонскай Рэспубліцы на спецыяльных конкурсах лепшых раманаў.

Дзякуем Алесю РАЗАНABУ за перададзены ў рэдакцыю тэкст Рээт КУДУ.

Гісторыя сучаснай Эстоніі для сённяшніх пісьменнікаў часта тэма-табу. Цяпер вельмі модная так званая "чыстая" літаратура! Калі мы бярем у рукі Таммсаарэ, дык адразу разумеем, што ўсё дзеянне адбываецца ў Эстоніі. Чытаючы Дастаеўскага, бачым, што галоўныя героі — рускія. У "чыстай" жа прозе героі нібыта не маюць радзімы. Яны жывуць недзе на Зямлі, і ўсё, што іх цікавіць — гэта іх асабістыя перажыванні. Усе грамадскія і гістарычныя падзеі займаюць іх менш за ўсё. Ніхто не хоча або не можа быць такім самакрытычным, як даваенны Антон Таммсаарэ, ніхто не хоча хоць бы паспрабаваць напісаць сучасную гісторыю пра нядаўняе мінулае або апісаць хоць бы адзін з самых цікавых этапаў у гісторыі Эстонскай Рэспублікі.

Першы вядомы пісьменнік гэтай "чыстай" прозы Тыну Ўннепалу, пра якога Яан Кросс скажа так: "Ён піша добра, але ні пра што". Дададзім: "Ён не піша пра галоўнае, пра важнае!" Тыну Ўннепалу (псеўданім Эміль Тадэ) нарадзіўся ў 1962 годзе. Ён пачаў з паэзіі, але крытыка ацэніць яго раманы значна вышэй. Тыну Ўннепалу стаў вядомым і знакамітым толькі пасля таго, як яго раман "Краіна-мяжа" быў выдадзены ў Францыі ў 1993 годзе. Свой першы раман ён выдаў сам і на вельмі кепскай паперы. Герой рамана гомасексуаліст, ненавідзіць усіх людзей, а не толькі жанчын. І асабліва ненавідзіць свайго партнёра, багатага французца. Дзеянне адбываецца ў Парыжы. Напрыканцы герой забівае свайго каханка.

Раман ахвотна раскупляўся ў Эстоніі, калі стала вядома, што ён быў выдадзены ў Францыі. Цяпер раман "Краіна-мяжа" перакладзены больш як на восем моваў. А ў Эстоніі Тыну Ўннепалу можа выдаць што заўгодна і любым накладам, прычым ужо на самай лепшай паперы. Мяне зацікавіла прычына поспеху літаратара і яго канкрэтнага тэксту. Яан Кросс жа сказаў, што "...ён піша ні пра што".

Тыну Ўннепалу быў першым у Эстоніі, хто адкрыта напісаў пра гомасексуалізм — пра гэтых людзей, якіх у Савецкім Саюзе лічылі злачынцамі і садзілі ў турмы. Ён таксама быў адным з тых, хто ўпершыню здолеў апісаць пачуццё нянавісці. Прычым не проста да суседа ці ворага, а нянавісць да ўсяго. (Таму я пераклала назоў рамана як "Краіна-мяжа", хоць можна было б — "Памежная краіна"). Краіна-мяжа, вядома ж, Эстонія, але пра самую Эстонію ў рамане гаворыцца вельмі мала, як і амаль ва ўсіх новых вядомых кнігах. Хачу адзначыць, што і сам раман — гэта нібыта "кніга-мяжа". Адрозненне пасля Ўннепалу некаторыя пісьменнікі сталі адкрыта ўспраўляць нянавісць, каб стаць у Эстоніі знакамітымі.

Многія папулярныя пісьменнікі былой Савецкай Эстоніі цяпер журналісты. Напрыклад, Міхель Муцц, які стаў галоўным рэдактарам вядомай раней газеты "Sirp". Некалі, на пачатку 90-х, ён напісаў вельмі дасціпны раман пра той

час, калі працаваў разам з нашым першым прэзідэнтам Леннартам Меры. Міхель Муцц усё ж выдаў раман пра сучасных журналістаў. Війві Луйк — як жонка эстонскага пасла — жыла доўга ў Італіі, і гэтая абставіна аддала яе ад Эстоніі і, на мой погляд, не натхняе на напісанне нечага крытычнага. Маці Унт, Міхель Муцц, Війві Луйк былі маімі самымі любімымі пісьменнікамі — смелыя, сучасныя, дасціпныя. Яны заўсёды пісалі не толькі добра, але і пра нешта галоўнае, пра тое, што хвалявала ўсіх нас у сучаснай гісторыі.

ІДАЛ «ВЯЛІКАЙ НІКЧЭМНАСЦІ»

Чаму новая Эстонская Рэспубліка
мала цікавіць эстонскіх пісьменнікаў?

Яны былі напаўдысідэнтамі для савецкай улады.

Чаму цяпер яны маўчаць пра галоўнае?! Здавалася б, цензуры няма! Свабода — пішы пра што хочаш!! Чаму яны не проста перасталі крытычна пісаць, але яшчэ і гавораць пра тое (як Маці Унт), што яны больш не пісьменнікі? Маці Унт, Міхель Муцц і Війві Луйк былі заўсёды майстрамі псіхалагічнага рамана, для іх быў абсалютна чужы і не ўласцівы так званы сацыялістычны рэалізм, у якім тэма і ідэалогія былі важней, чым сама літаратура. Раней яны заўсёды бачылі глыбіню, а цяпер яны на баку ўлады новай Эстонскай Рэспублікі.

Прыгадаем. Цудоўная паэтэса Війві Луйк напісала свой першы раман "Сёмая мірная вясна" пра тое, што бачылі вочы маленькай дзяўчынкі ў сталінскія часы. Гэта быў унікальны раман. А дзе ж цяпер гэтая дзяўчынка, якая так дасціпна апісвала пасляваенныя гады? Чаму пісьменніца Війві Луйк не хоча або не можа гэтак жа дасціпна напісаць пра новы час? Як яна, да прыкладу, напісала ў рамане "Прыгажосць гісторыі" (1991) пра падзеі ў Чэхаславакіі 1968 года. Але цяпер яна ўжо не апартуністка! Яна нібыта сярод "пераможцаў", такіх як Міхель Муцц і Маці Унт. Бо здзейснілася іх мара: Эстонія — вольная. Яны больш не напаўдысідэнцкія пісьменнікі, што пагарджаюць савецкай уладай, яны — сябры нашага першага прэзідэнта Леннарта Меры. Гэтэ добра пісаў, нават тады, калі быў саветнікам пры двары. Але не ўсе пісьменнікі гэтак могуць. Многія з вялікіх класікаў былі ў той жа час і вялікімі крытыкамі грамадства. А каго крытыкаваць цяпер, калі ўлада — гэта сябры!! Напэўна, гэта не

адзіная прычына іх маўчання. На жаль, амаль усе самыя вядомыя ў мінулым апартуністы ўжо даўно не пішуць крытычныя раманы. Я магу зразумець, чаму Хемінгуэй і многія іншыя класікі былі спачатку журналістамі, а пасля сталі пісьменнікамі. А ў нас усё наадварот: пісьменнікі робяцца журналістамі. Цяпер наш самы папулярны пісьменнік ужо не Тыну Ўннепалу, а разбагацель Каур Кендэр, які выдаў свой першы раман гэтак жа як і Тыну Ўннепалу. Назоў рамана Каура Кендэра гучыць як палітпадручнік — "Дзень незалежнасці", але пра палітыку там ані слова. Каур Кендэр нібыта "эстонскі Эдуард Лімонаў", які піша ў сваіх апошніх романах пра Амерыку і ні радка пра Эстонію. Але справа не ў Амерыцы. Эдуард Лімонаў у сваім першым романе "Гэта я — Эдзічка" апісвае пачуцці пакінутага мужчыны. Нягледзячы на тое, што раман выклікаў нейкае пачуццё гідлівасці, усё ж нельга не прызнаць, раман Лімонава вельмі эмацыйны, і ў ім адчуваецца сапраўдны боль і пакуты. У сваім першым романе (перавыдадзены ўжо тры разы) Каур Кендэр апісвае толькі тых людзей, якія хочуць стаць багатымі. Няма кахання, няма болю, як у Лімонава. Герой Кендэра усяк прыніжае жанчыну, з якой жыве. Ён увесь час б'е яе, адбірае грошы і машыну, у рэшце рэшт, яшчэ і гвалтуе разам са сваім сябрам, таму што нават прастытуткі адмаўляліся за грошы рабіць тое, што патрабавалі яго сябры.

Мяне не так трывожыць сама кніга Каура Кендэра, як папулярнасць усіх яго кніг у Эстоніі. Прычым папулярнасць не толькі ў абыякава, але і ў крытыкаў. Між тым, Кендэра хвалілі і сам Маці Унт (нельга ж заздросціць поспеху новага багатага пісьменніка. Ці можна?) Маці Унт перакананы, што Кендэр свядома піша вульгарнай мовай, але ўсё роўна лічыць яго узровень дастаткова

Рээт КУДУ

Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь
Маладзечанскі райвыканкам
Саюз беларускіх пісьменнікаў
Дзяржаўны літаратурны музей
Яні Купалы

ЗАПРАШАЕМ

5 ліпеня 2003 г. а 12-й гадзіне ў Купалаўскім мемарыяльным запаведніку "Вязынка" адбудзецца свята паэзіі

"3 адною думкаю аб ішчасці Беларусі"

У праграме: выступленне беларускіх пісьменнікаў і самадзейных калектываў Маладзечанскага раёна

і грошы. У нас у Эстоніі так званы культурны капітал найчасцей дае грошы менавіта тым аўтарам, якіх так утрапена хваляць і падтрымліваюць крытыкі. У нейкім сэнсе гэта таксама спадчына савецкага часу, калі некаторыя словы былі забаронены. Але цяпер табу не толькі на слова "феміністка", рускіх вельмі раздражняе слова "акупацыя". Так, Эстонію сапраўды вызваліла савецкае войска ад фашыстаў, але пасля яно проста забылася сыйсці.

Савецкія бюракраты ненавідзелі ўсё тое, чаго не маглі зразумець. Яны не разумелі сучасных пльняў ні ў літаратуры, ні ў танцы, ні ў музыцы. У Эстоніі, вядома, было нашмат лягчэй, чым у Расіі. Мяне не выключылі з Тартускага ўніверсітэта, калі я і мая танцавальная група выконвала сучасныя танцы пад музыку вядомых кампазітараў XX стагоддзя. Але мае "танцавальнае пытанне" усё ж абмяркоўвалася на партыйным сходзе ўніверсітэцкіх камуністаў (нягледзячы на тое, што я як студэнтка партыйнай не была). Мне пастанавілі — мяне не арыштавалі і не паклалі ў псіхіятрычную бальніцу, як маладога расейскага мастака Міхаіла Шэмякіна толькі за тое, што ён любіў Ван Гога, як і я любіла, да прыкладу, музыку Пендэрэка і Арва Пярта. Менавіта гэта і была савецкая акупацыя як у Расіі, так і ў Эстоніі. Сучаснасць была злачыствам, чалавека-творцу маглі прынізіць і нават знішчыць. Ідэалогія патрабавалася нават у танцы.

Але мне усё роўна шкада рускіх, якія жывуць у Эстоніі, таму што для мяне гэта не руская акупацыя, а — савецкая. Я звязваю яе не з рускай, а менавіта з савецкай уладай. Пра гэта я напісала ў 1994 годзе ў сваім рамане "Свабода і каханне". Раман быў адразу ж выдадзены, але раптам высветлілася, што я стала ледзь не першай "дысідэнткай" вольнай Эстоніі, таму што паспрабавала зразумець тых рускіх, у каго муж або жонка іншай нацыянальнасці.

У маім рамане юная эстонская мастачка пакахала армянскага мастака, які жыве спачатку ў Маскве, а пасля ў Парыжы. Але паколькі гэты раман быў не толькі пра каханне, але і закрэпаў шмат нацыянальных праблем, мяне сталі вельмі моцна крытыкаваць. Але ж я як пісьменнік не магу не спачуваць жывым людзям і іх рэальным лёсам. Бо слова "феміністка" або "акупант" — усяго толькі словы, хай і абразлівыя. За гэтымі словамі — чалавечыя пакуты! І менавіта гэтага спачування мне і не прабачалі эстонскія крытыкі. Нібыта пакутаваць можа толькі сапраўдны эстонец, а не нейкая простая руская жанчына, якая выйшла за муж у Эстоніі і нарадзіла дзяцей, якія цяпер не маюць роўных правоў з эстонцамі. Для многіх эстонцаў гэтыя дзеці — дзеці акупантаў. Усё гэта сумна і парадасальна, паколькі апроч акупантаў у Эстоніі былі і калабарацыяністы, якія дагэтуль жывуць вельмі добра. Многія былыя камуністы-эстонцы разбагацелі і засядаюць ва ўрадзе. Таму для такіх "былых" было вельмі важна, каб эстонскі народ верыў менавіта ў рускую, а не ў савецкую акупацыю. Калі ўсе рускія — акупанты, іх можна ляць без пакутаў сумлення і не адчуваць да іх ніякага спачування. А справа куды больш складаная, чым здаецца на першы погляд. Нашы знакаміды (у савецкія часы) пісьменнікі-апартуністы цяпер зусім кинулі пісаць. Крытыкаваць сябе — гэта вельмі складана! Але ж у савецкай Эстоніі нарадзілася цэлае пакаленне не толькі рускіх, але і эстонцаў! А важны не сам

факт або дата нараджэння, а чым гэтыя людзі пасля займаліся?! Важная не нацыянальнасць, а тыя ўчынкi, якія кожны з нас здзісніў або здзісніе. У савецкай Эстоніі можна было знішчыць больш таленавітых канкурэнтаў пры дапамозе "ідэалогіі", а можна было проста добра і сумленна працаваць і застацца чалавекам, не вышукваючы "антыкамуністычнага" ў паводзінах іншых людзей.

Усім грамадзянам даваеннай Эстоніі вядома, што абслугоўваючы персанал павінен быў ведаць тры мовы — эстонскую, рускую і нямецкую. Менавіта прадавец, а не кліент. Ніхто не патрабаваў, каб руская бабуля, што прыйшла за лекамі ў аптэку, размаўляла на эстонскай мове. Мараль і зтыка пачынаецца з самага простага — з чалавечага спачування. Цяпер мы, эстонцы, — гаспадары, і мы павінны заставацца людзьмі ва ўсім. Я не згодная з тым, што трэба закрываць рускія школы. Нібыта ў нас мала неадуканых малалетніх злачынцаў?

Мужчыны нярэдка больш жорсткія, але чым займаюцца эстонскія маці, якія выхоўваюць сваіх дзяцей? Бо непавага да людзей іншых нацыянальнасцяў можа назаўжды сапсаваць характар і самога народа.

Але што робяць астатнія эстонскія пісьменніцы у той час, як у папулярнай "мужчынскай" прозе жанчыну б'юць, гвалтуюць і пагарджаюць ёю? Эстонскія пісьменніцы цяпер даволі шмат, але самыя лепшыя з іх — маўчаць або пішуць вельмі рэдка (як, да прыкладу, Вііві Луйк). Цудоўны стыліст Аста Пылдмяе кіруе аддзелам прозы нашага самага старога і прэстыжнага літаратурнага часопіса "Looming" ("Творчасць"), але сама яна піша мала. Мне яна шчыра прызналася, што галоўны рэдактар (стары халасцяк) Уда Уйба часта не бярэ ад яе добрую жаночую прозу, якую яна яму рэкамендуе. Ён кажа, што не можа чытаць іх творы. Але для мяне Уда Уйба як творчы чалавек мала што значыць у параўнанні з Астай Пылдмяе — адной з лепшых эстонскіх пісьменніц. І ўсё ж "ідэалагічна" аказваецца правым Уда Уйба, як у старыя савецкія часы. Менавіта ён апублікаваў так званую "смелую" навуку Пезтэра Саутэра. Хоць гэтая "навука" была толькі шэрагам брыдкіх слоў падчас Дня Незалежнасці.

Такія цікавыя пісьменніцы як Майму Берт, Айта Ківі, Кярт Хеллерма і іншыя занадта "старамодныя", каб склаці канкурэнцыю мужчынскай літаратурнай лаянцы і гвалту. І самае важнае, на мой погляд, тое, што ўсе яны баяцца абвінавачвання ў фемінізме. Баяцца альбо проста не ўмеюць пісаць пра тое, што сапраўды хвалюе усіх жанчын і ўсё грамадства. Многія праблемы — занадта асабістыя. Некаторыя пісьменніцы нібыта жывуць не на зямлі і не на эстонскай зямлі, таму што "чыстая" літаратура бяспечная для аўтара.

Можна таксама сказаць і пра тое, што, на жаль, сучасная вольная Эстонская Рэспубліка нашых пісьменнікаў або зусім не цікавіць, або цікавіць, але вельмі мала. Нашы класікі і некалі папулярныя пісьменнікі пішуць толькі пра мінулае або проста маўчаць. Новыя пісьменнікі толькі лаюцца ў літаратуры (паводзяць сябе як на базары) або проста хаваюцца за свае фантазіі, у якіх няма ні радзімы, ні Эстоніі, а толькі адны свае мары і так званая "чыстая" літаратура. "Чыстая"? Але ад чаго? Ад жыцця? Або ад мастацтва? Ад значнасці? Вялікая або нікчэмная?

Вядома, ёсць яшчэ дзіцячая і юнацкая літаратура, дзе непрыхаваная паянка проста немагчымая. Яе нельга назваць "моднай", паколькі Эстонія хоча ўсё ж зрабіцца нармальнай Еўрапейскай краінай, а не выхоўваць крымінальныя элементы на дзяржаўным узроўні.

Але ўсё ж такая "мода" ўплывае нават на дзіцячую літаратуру. У 2000 годзе галоўную прэмію сярод раманаў для падлеткаў атрымала маладая пісьменніца Айдзі Валлік (1971 года нараджэння). Яе раман "Як жывеш, Анні?" пра тое, як выдатніца з добрай сям'і знайшла дзённік сваёй маці, яе пацягнула на вуліцу і, урэшце рэшт, яна збегла з дому. На апошніх старонках рамана — мараль (як і павінна быць у маладзёжным рамане) пра тое, што нельга п'янстваваць. Але дзённік маці — сабранне ўсялякай мярзоты; і жыццё яе дачкі пасля ўцёкаў з дому таксама не лепшае. Уражанне ад рамана самае негатыўнае. І для мяне малапераканаўчыя апошнія старонкі, на якіх гаворыцца, што так жыць не трэба. Гэта пустыя словы, асабліва пасля працы дзённікаў, напісаных у стылі Каура Кендэра.

Тадзі амаль уся эстонская проза пра тое, як "не трэба"! А як "трэба"? Бо ва ўсе часы чытачы любяць класікаў за тое, што тыя хацелі зразумець: "як трэба?" Дастаеўскі нават выдумаву князя Мышкіна як "юрдыжана дабрыні". У нашай літаратуры, на жаль, такіх "ідэяляў" няма, усе вельмі "разумныя". Але самая галоўная прыкмета "розуму" — нянавісць і пагарда да іншых людзей. Новых ідалаў няма, герояў таксама няма, ёсць толькі антыгерой.

У 2000 годзе праходзіў іншы конкурс — конкурс сучаснага рамана Як можна было і прадбачыць — перамаглі гістарычныя раманы. Але я ўсё ж рада, што журы, у якім былі нашы лепшыя пісьменнікі, ацанілі і мой новы раман "Месяц і ліхтар", які пабачыў свет у 2002 годзе. У гэтым рамане ізноў уздымаецца вострая тэма-табу — як жывуць разам эстонцы і рускія ў тым гарадскім раёне нашай сталіцы, які многія эстонцы называюць "рускае гета" і заклікаюць знішчыць, паколькі ён — ганьба для сталіцы. Менавіта там жывуць многія простыя людзі без эстонскага пашпарта і грамадзянства. Яны часта наведваюць Маскву, таму што палова сям'і жыве там, а палова ў Эстоніі.

На жаль, цяпер можна гаварыць пра тое, што "спяваючая рэвалюцыя" зрабіла Эстонію больш "спяваючай" краінай, чым "мыслячай" і "самакрытычнай". Але духоўна — гэта краіна "новых банкіраў", якія цяпер верхаводзяць у Эстоніі і ганарацца тым, што прачыталі ў сваім жыцці не больш як во сем кніг. Некалі яны чыталі, а цяпер часу зусім няма, а самая любімая кніга — А.Дзюма "Тры мушкетэры", але гэта ўсё ж дзіцячая кніга.

Недарма ў 1995 годзе пісьменнік Тээт Каллас напісаў свой раман пра сучасную гісторыю з сумным назовам "Бывай, Шэкспір!" У гэтым рамане тоне карабель з усімі эстонскімі пісьменнікамі. Тээт Каллас таксама стаў больш выступаць з артыкуламі на старонках газет, гэта значыць, стаў журналістам, як і Міхель Муцц. Жыць жа трэба. А на тыя ганары, якія атрымліваюць пісьменнікі, можна толькі існаваць.

Цяпер выдаецца вельмі шмат кніг маладых аўтараў. І стаць пісьменнікам можна куды прасцей, чым раней, у савецкай Эстоніі. Але амаль усе пішуць "ні пра што", знакамітасцю стала студэнтка, якая апісала свае "сексуальныя паходжанні", ды і толькі!

Няма кніг пра галоўнае і важнае. Няма кніг, якія аб'ядналі б усіх эстонцаў, як аб'ядноўвала ў свой час апартуністычная літаратура. Цяпер сярод пісьменнікаў вялікіх апартуністаў няма. Нібыта жыццё складанае і цяжкае, нібыта і пісаць ёсць пра што! Але не пішацца! На мой погляд, гэта самы вялікі недахоп нашай літаратуры, а магчыма, і трагедыя нашых пісьменнікаў. Міхаіл Булгакаў напісаў свайго "Майстра і Маргарыту" ў цяжкіх і трагічных гадах савецкага часу. У сучаснай эстонскай прозе цяпер трыумфуе ідал "вялікай нікчэмнасці". Ці не трагедыя гэта для эстонскай культуры? Застаецца толькі спадзявацца, што ў гэты самы час нехта (як Міхаіл Булгакаў) таемна піша свой бессмяротны раман. Піша шчыра, са спачуваннем і болам. Піша пра самае галоўнае — пра сваё жыццё і пра жыццё свайго народа.

ЗАХАРАВА, 19

РЭДАКЦЫЙНА- ВЫДАВЕЦКАЯ ЎСТАНОВА «ЛІТАРАТУРА І МАСТАІЦТВА»

прымае да разгляду:

выдавецкія праекты самай шырокай тэматыкі;

выканане ўвесь спектр рэдакцыйна-выдавецкіх паслуг (ад рэдагавання рукапісу да выдання і распаўсюджвання кніжнай прадукцыі);

арганізуе рэкламу і прэзентацыю выданняў.

Вул. Захарава, 19, тэл.: 284-85-25.

Выдавецкая ліцэнзія — ЛВ № 570 ад 23 кастрычніка 2002 года, выдадзена Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Пішыце на адрас: 220005, Мінск, вул. Захарава, 19, рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова "Літаратура і мастацтва"; EMAIL: gazeta_lim@tut.by.

СВЯТА Ў СЛУЦКУ

12 чэрвеня ў бібліятэцы-філіяле № 1 г. Слуцка, што месціцца ў Палацы моладзі, адбылося паэтычнае свята. Па запрашэнні гаспадароў з Мінска да вучняў і настаўнікаў мясцовай СШ № 2 і чытачоў бібліятэкі прыехаў пісьменнік, старшыня секцыі літаратуры для дзяцей і юнацтва, намеснік галоўнага рэдактара часопіса "Неман" Міхась Пазнякоў. У зале была наладжана выстаўка ягоных кніжак. Уступным паэтычным словам свята адкрыла і вяла на працягу амаль трох гадзін загадчыца бібліятэкі гасцінная і клапатлівая Галіна Васільеўна Сасіновіч. Безумоўна, галоўным героем мерапрыемства быў сталічны госць. Ён шмат расказаў пра сябе і літаратуру, пра літаратурна-мастацкія выданні і творчы працэс, адказаў на шматлікія самыя розныя пытанні. І, вядома, чытаў свае вершы. Слухачы прадэманстравалі паэту, што ведаюць многія яго творы, прачытаўшы асобныя з іх напамяць. Была праведзена таксама віктарына па загадках М. Пазнякова. Кожны, хто даў правільную адгадку, атрымаў у падарунак ад аўтара кніжку або часопіс. Прайшла і своеасабліва прэзентацыя новых кніжак Міхася Пазнякова "Азбука", "Загадкі з поля і градкі" і "Забаўная азбука".

Бібліятэка праводзіць значную літаратурна-асветніцкую работу, у якой нярэдка ўдзельнічаюць і пісьменнікі. Цяпер тут рыхтуюцца сустракаць свайго земляка — старшыню Саюза беларускіх пісьменнікаў Алеся Пашкевіча. Спадзяюцца на хуткую сустрэчу і яшчэ з адным знакамітым случаем — пісьменнікам Алесем Жуком.

П. МІХАЙЛАЎ

Пераклаў Л. Г.

Піхцінскі манастыр (Эстонія). Фота Ксені ГАЛУБОВІЧ.

«ВЫБРАНАЕ» ФАДЗЕЯ БУЛГАРЫНА

На паліцах кнігарань —
цікавая навінка: аднатомнік
выбранных твораў ураджэнца
Уздзеншчыны Фадзея Булгарына.
Кніга выйшла ў залатой
кніжнай серыі —
«Беларускі кнігазбор».

У гісторыі рускай літаратуры Фадзей Булгарын малоецца звычайна чорнай фарбай. Быў верны рускаму царызму, выступаў з хрыткай прагрэсіўных дзеячаў культуры, знакамітых рускіх пісьменнікаў, супрацоўнікаў з вядомым ІІІ Адалякнем царскай канцылярыі, куды накіроўваў розныя «аналітычныя запіскі». Ф. Булгарын быў аб'ектам з'едлівых эпіграм А. Пушкіна, П. Вяземскага, М. Някрасава і многіх іншых рускіх паэтаў. Сатырычны вобраз «раздактара ўсіх газет» намялаваны і ў слаўтай беларускай паэме «Тарас на Парнасе».

У апошні час рускія знаўцы літаратуры імкнуцца больш аб'ектыўна глянуць на грамадскую дзейнасць і літаратурную творчасць. Сучасная даследчыца творчасці Ф. Булгарына Н. Львова ва ўступным артыкуле да кнігі яго выбранных твораў, што выйшла ў 1990 годзе ў маскоўскім выдавецтве «Современник», адзначыла станоўчыя моманты ў творчай біяграфіі пісьменніка. Яна паказала яго немалаважную ролю ў стаўленні і развіцці рускай літаратуры, прывеўшы пахвальныя выказванні пра Ф. Булгарына рускіх пісьменнікаў, у прыватнасці В. Бялінскага, які называў яго «бацькам рускага рамана». Львова прыйшла да такой высновы: «Фадзей Венедзіктавіч Булгарын ніколі не быў агентам ІІІ Адалякнення. Калі нарадзілася гэтая плётка, ужо ніхто не помніць».

Убачыць сапраўднага, а не карыкатурнага Ф. Булгарына, цароза ацаніць яго творчасць, пазнаёміцца з яго ідэйнымі, эстэтычнымі і маральна-этычнымі перакананнямі беларускаму чытачу дапаможа аднатомнік выбранных твораў гэтай неардынарнай і неадназначнай постаці ў літаратуры. Чым цікавы Ф. Булгарын для нас, беларусаў?

Найперш тым, што ў сваёй творчасці ён, хоць і стаў «адшчапенцам», раскажаў пра сваю радзіму — Беларусь, пра найменш асветлены ў пісьменстве перыяд — пачатак і першую палову XIX стагоддзя, калі ўласна беларуская літаратура ў выніку вельмі неспрыяльных для яе ўмоў па сутнасці маўчала. Асабліва шмат цікавых рэалій з жыцця і гісторыі Беларусі знойдзе чытач у змешчаных у аднатомніку «Успамінаў» Ф. Булгарына, што прыпадаюць на яго дзяцінства, у «Дарожных нататках з Дарпта ў Беларусь і назад вясной 1835 года», у раздзелах самага значнага твора пісьменніка — рамана «Іван Выжыгін», у артыкулах і лістах.

Не менш цікава будзе даведацца пра беларуска-рускія літаратурныя ўзаемадзейненні першай паловы XIX ст., пра ўдзел у грамадскім жыцці Расіі выходцаў з Беларусі — такіх жа, як і Булгарын, «літвінаў» Ф. Малейскага, В. Пшэцлаўскага, М. Маліноўскага, В. Сяноўскага («Барона Брамбеуса»), А. Міцкевіча, А. Г. Кіркора і інш. Многія з іх, у тым ліку Булгарын, прычыніліся да стварэння рускай незалежнай прэсы.

Вельмі цеснае сяброўства было ў Ф. Булгарына з вядомым рускім пісьменнікам А. Грыбаедавым. Якраз у булгарынскім часопісе «Руская Талія» чытач упершыню пазнаёміўся са слаўтай камедыяй «Горы от ума». У кнізе друкуюцца вельмі цікавыя «Успаміны пра незабыўнага Аляксандра Сяргеевіча Грыбаедава». Тут жа ўспаміны пра Карамзіна «Сустрэча з Карамзіным», а нарыс пра жонку Дзмітрыя Самазванца — «Марына Мішэк».

Як прадстаўнік беларускай апалчанаў шляхты, якая марыла пра аднаўленне Вялікага Княства Літоўскага ў складзе Рэчы Паспалітай, Ф. Булгарын удзельнічаў у паходзе Напалеона Банапарта на Маскву ў 1812 годзе. У кнізе даюцца ўспаміны Булгарына пра яго сустрэчу з Напалеонам, асабістым распараджэннем якога ён быў надзелены чынам капітана. Добра дапаўняюць успаміны Ф. Булгарына і яго лісты да І. Лявелева, А. Пушкіна, В. Ушакова, М. Палавога, Т. Нарбута, А. Г. Кіркора, Ф. Малейскага і інш.

Кнігу «Выбранае» Фадзея Булгарына склаў і пракаментываў Аляксандр Фядута. Ён жа — аўтар грунтоўнага ўступнага артыкула.

У кнізе чытач знойдзе таксама рэдкія фотаздымкі, якія дапамагаюць раскрыць вобраз гэтай неадназначнай і неардынарнай асобы ў літаратуры.

Ніна КУДРЭЙКА

У самых тлумных месцах
нашэптаю вершы
А. Аркуш

Адна справа, сесці ў калюжыну
ці ўзняцца пад аблокі, чытаючы
першы вершаваны зборнічак
невядомага маладзёна, і зусім іншая
— шукаць невядомае ў пятай ці шоста-
тай кніжцы ўжо даўно знаёмага табе
паэта...

у новым стагоддзі
плянуеш пачаць новае жыццё
ды раптам высвятляецца
пражытых гадоў
немагчыма пазбыцца

Ці не таму Андрэй Хадановіч у
«Нашай Ніве», рэцэнзуючы зборнік
Алеся Аркуша «Проста ў сярэдзіну»,
адкуль я працітваў вышэй выдрука-
ваны радкі, больш «абазначыў» на
публіку свой «выкшталцёны» стыль,
шырокі інтэлект ды ўласны літаратур-
ны талент, чым паказаў паспалітаму
чытачу на творчыя набыткі альбо няў-
дачы самога аўтара («усё ў гэтых
вершах проста і стабільна» — і гэта
пра паэзію?!). Хоць, шчыра кажучы,
іншым разам цікавей чытаць выбітны
літаратурны тэкст вакол пэўнай выда-

ны прыклад — творчасць шырокава-
домага сёння паэта Алеся Разанава,
які сцвердзіў сваю паэтычную са-
масць дэбютнымі лімаўскімі публіка-
цыямі і двума першымі вершаванымі
зборнікамі, напісанымі абсалютна ў
традыцыйным класічным стылі. І такіх
прыкладаў мноства, як у айчынным,
так і ў замежным красным пісьмен-
стве.

А шлях раўнююці, быццам лісцік,
ляці — каб вецер у вушах!..
Як гэта лёгка памыліцца
і па чужых пайсці шляхах.

Хоць напрыканцы свайго, бадай,
самага маладога і сталага, верша
«Пошук», 1964г.) Алеся Разанаў не
забывае дадаць галоўнае: «Але ча-
кай, няўмольны час:// я маю права
ўсё закрэсліць// і потым нанова па-
чаць»...

Безумоўна, што пасля падобнага
самасцвярджэння ў літаратуры, не
грэх паэту паспрабаваць заняцца
фармальнымі пошукамі, чыстым
мыслярствам і цікавымі стылістыч-
нымі альбо лінгвістычнымі вына-
ходніцтвамі...

Вось дзве, як мне падаецца, тэма-
тычна блізкія цытаты з вершаў Алеся

ВЯРНУЦЦА Ў СЯРЭДЗІНУ

вецкай з'явы, чым «сузіраць» самую
з'яву... Але гэта ўжо скрайні выпа-
дак.

У выпадку ж з Алесем Аркушам
хацелася б быць сур'ёзным і ў ме-
ру аб'ектыўным. Яго творчая праца
у беларускай літаратуры на працягу
пятнаццаці апошніх гадоў мае права
на сваё п'ённае мастацкае вызна-
чэнне. І я ўжо не першы раз гавару
яму пра даўно наспелую неабход-
насць карэкціроўкі абранага ім па-
этычнага шляху. На мой суб'ектыўны
погляд, яго месца так пакуль і зас-
таецца вакантным у нішы нашай
традыцыйнай нацыянальнай паэзіі. І
ў тым не трэба бачыць аніякай літа-
ратурнай абразы альбо «зніжэння
творчых акцэнтаў». Бо ў традыцый-
най беларускай паэзіі яшчэ ляжыць
нечапаны вельмі глыбокі пласт не-
распрацаванай нацыянальнай ца-
ліны, як тэматычна, так і фармаль-
на... У Алеся ж Аркуша — стыльва-
прыхаванае вобразна-метафарыч-
нае беларускае мысленне, а не за-
ходняе досведна-галаўное сты-
лістычнае канструяванне (хутчэй —
непрадказальнае стыхія, чым «пра-
гноз надвор'я на заўтра»).

Адназначна, што пошук сябе і
свайго ў айчыннай літаратуры занад-
та зацягнуўся ў нашага аўтара. Мож-
на пункцірна пазначыць некаторыя
яго найбольш выразныя этапы: пера-
езд на жыхарства з Жодзіна ў По-
лацк, непрыманне паэта з-за
амбітнасці некаторых «літраматраў»
у Саюз пісьменнікаў, стварэнне Тава-
рыства вольных літаратараў у суп-
рацьвагу гэтаму, актыўная грама-
дзянская дзейнасць па адраджэнні
беларусшчыны і адстойванні незалеж-
насці РБ, заснаванне выдавецтва «По-
лацкае ляда» і выданне шматлікіх
зборнікаў афіцыйна не прызнаных бе-
ларускіх паэтаў, заснаванне літара-
турнай незалежнай прэсіі «Гліняны
Вялес», выпуск і рэдагаванне часопіса
«Калосье» і рэгіянальнага альманаха
«Правінцыя», актыўная літаратурная
праца на радыё «Балтыйскія хвалі»,
творчая праца на ўласнай літаратур-
най ніве...

Аднак вернемся да традыцыі. Не ў
тым спрошчаным фальклорным яе
разуменні, а да традыцыі, як да ўка-
мянелага родавага фундаменту, што
забяспечвае ўстойлівасць і даўгавеч-
насць усякага чалавечага, у тым ліку
і духоўнага, збудавання. Да таго ж,
не будзем забываць, што мера
глыбіні і значнасці кожнага таленту
вызначаецца, як правіла, па
класічных і ўжо засвоеных чалавец-
твам мастацкіх канонах. Самы відоч-

Аркуша. Першая — з кніжкі «Про-
ста ў сярэдзіну» (2001г.):

прачнулiся птушкі — а дзень
ужо скончыўся
пець пачалі — сонца клікаць
сонца пабудзілі, ды самі стапіліся
сон змарыў — дзе сядзелі там
і паснулі
а тая што ў палёце была
зоркай зазьзяла — вечарніцай

А другая — з першага маладос-
цеўскага зборнічка «Вяртан-
не» (1988г.):

Я за аблокамі сачыў
І кожнаму даваў найменне.
Цвяліў вятрыска далячынь —
Імёнаў паскараў знікненне.
/...../
Імёны нішчыў ён, але
У небе ўбачыў я аблокі.
І як вятрыска ні шапелі,
Яны трымалі дух высокі.

Не буду тут даказваць ці аспрэч-
ваць відавочнае. Хто разумее Па-
эзію, таму нічога тлумачыць не трэ-
ба.

А вось Алеся Аркуша, як бы ў а-
праўданне змысленасці бальшыні
свайго сённяшняга вершаў, «ўхаліўся»
тут за вядомага ў вузкалітаратурных
колах руска-чувашскага паэта Гена-
дзя Айгі. Гэта, на мой погляд, пры-
думаны еўрапейскай багемай знака-
вы матэматычна-моўны паэт-аван-
гардыст, у нечым сімвалічна адпа-
ведны мастаку Малевічу з яго «рас-
тыражаваным» «Чорным квадра-
там»... Іншым разам, з чыста літара-
турных патрэбаў, я таксама зазіраю
ў яго выбранае 1992 года. Нічога не
сказаўшы, нешта сказаць — гэта і
ёсць неардынарная (намёка-досвед-
ная) стылістыка паэтычнага пісьма і
літаратурнага мыслення «абсалютна-
га паэта» альбо «Малармэ з Волгі»,
як яго называе адзін з замежных
літаратурных знаёмцаў. Вось поўная
цытата аднаго з яго вершаў (ужо
каторы раз прашу прабачэння за
рускую мову ў А. Хадановіча, але ж
няхай бы пераклаў ён і гэтую руска-
чувашскую класіку):

СТРАНИЧКА С ПРИЗНАНИЕМ

было: в лицо Простоте попытался
взглянуть я однажды
понял одно: что лишился я Слова
как зренья

Цытую найлепшае. І яно, спадзяю-
ся, вартае таго. Не забудзем, што

Айгі, як казаў Горкі пра Ясеніна,
«ёсць органам паэзіі», і якраз той яе
фармальнай плыні, якую і жыццём
сваім, і словам выяўляе...

Аднак асабістае знаёмства Арку-
ша з Айгі абсалютна нічога не дадае
самому нашаму вершатворцу. Бо
немагчыма схавацца ў еўра-азіяц-
кай «сярэдзіне» Айгі, будучы
прыпісаным да свайго траклятага, а
мажліва, і вечнага паўночна-заход-
няга краю Купалы, Коласа і Багда-
новіча...

Нават вырваўшыся ў Парыж, ад
сябе не ўцячэш...

І мне абсалютна не верыцца, калі
паэт кажа, што той самы «нямоглы
Парыж царліва чакае маіх вер-
шаў»... Наўрад ці... Сёння не чакае
ён вершаў нават ад сваіх сучасных
паэтаў, больш за тое, паступова за-
бывае, прапыленую ў бібліятэках і
сховішчах, цудоўную паэзію сваіх
сусветна вядомых класікаў... На
жаль... Зрэшты, ці не тое ж і ў
нас?..

Як гэта ні ганебна для чалавецтва,
але настае час не проста сярмяжнай,
а «варварскай прозы» трэцяга тыся-
чагоддзя.

Не, не... Не хачу я сказаць, што
ў зборніку паэта няма адметных
вершаў ці хоць бы выбітных літара-
турных тэкстаў. Іх, як для невялікай
вершаванай кніжачкі, дастаткова.

Бадай, роўна столькі ж, колькі
прахадных і проста не надта ўда-
лых...

Своеасабліва паэтычная аўра за-
хоўваецца аўтарам ад першай да
апошняй старонкі, не зважаючы на
візуальныя і мусова прыцягнутыя
літаратурныя аздобы, прынесеныя
рукой прафесіянала-версіфікатара і
ужо дастаткова вопытнага майстра
выдавецкай справы.

Скажам, як вам гэтае арыгіналь-
нае трохрадкоўе:

Кажан да скуру
працёр свае крылы
націраючы поўню

І ў працяг працітаванага:

Для глуханямой поўні
пальцам па шыбіне
выводжу словы

Вельмі трапнае выказванне, якое
ўскосна пацвярджае мае папярэднія
высновы адносна асірацеласці па-
этычнага слова.

Трэба аддаць належнае і сучасна-
му востраму светаўспрыманню Але-
ся Аркуша, яго «авангардна-метафа-
рычнаму» прадбачанню будучага. Не
заўсёды аптымістычнаму, але заў-
жды верагоднаму... Тады, як боль-
шасць паэтаў-СБПшнікаў таўчэ даў-
но ператоўчаны мак у сваёй айчын-
най вершаванай ступе, ён намагаец-
ца папярэдзіць незваротны наступ-
ствы ў развіцці сучаснага літаратур-
нага працэсу:

Вершы гэтак жа небяспечныя
як опіюм — чытаю ў чарговым
загадзе —

і той хто піша
і той хто чытае
і той хто толькі захоўвае вершы —
дзяржаўны злачынец
Шукаюць вершы ў маім сталё
маім кампутары маім нататніку
маёй галаве маіх начных трызненнях
а калі знаходзяць топчуць
як кветкі маку

у самых глухіх куточках расьце мак
у самых тлумных месцах нашэптваю
вершы

Зрэшты, час ад часу, надараецца ў
Алеся Аркуша і аптымістычны погляд на
наш будзённа-празіачны і данельга затур-
каны суверэнны свет з вышыні "сваёй по-
лацкай старабытнасці":

Калі прыйшла зіма
і выпаў сьнег
я ўбачыў вакол сваёй хаты
процьму сьлядоў

дзіва
а я думаў
што мой хутар
бязьлюдная выспа

Так, так, нас яшчэ многа і гэта радуе.
Вось толькі ці ўсе мы з аднаго поля, ці
ўсе з тых хат, у якія нам трэба вярнуцца?
Я маю на ўвазе не саламяныя стрэхі і не
запечныя думы, а штодзённую рату і вы-
сакосныя словы...

На беразе вечнага часу,
дзе робяцца друзам выгоды,
з апошняга хлеба запасу
ты корміш птушку Свабоды.

Ну, вось дайшоў і я да нашай спрад-
вечнай "птушынай тэмы", на якой на-
грэў сваё ўвішнае і віжаватае пяро Ан-
дрэй Хадановіч. Што праўда — то гэта
не тэматыка для сучаснай канструк-
тывісцкай паззіі, тым больш, калі тая па-
зія, як любяць здзекліва шуткаваць не-
каторыя СБПэшнікі, "эўрапейскага
ўзроўню"...

Але нават сама прысутнасць гэтай
"старой" тэмы ў новым зборніку паэта
робіць мае настойлівыя "адсылы" Алеся
Аркуша да нашай традыцыйнай пазыч-
най школы небеспастаўнымі. Тым
больш, што заклікаю я аўтара не пер-
рамаць тую традыцыю наўпрост, як
тое робіць процьма нашых вер-
шапісцаў, а ўсяго толькі цвёрда ўстаць
на яе, ужо ўпомнены мною вышэй,
фундамент, прасцей кажучы, не ады-
вацца ад жыццесцвярдзальнай пупавіны
духоўна-родавых асноў... Стаць на той
фундамент, як на бетонную пляцоўку
ракетнай шахты, з якой "ўсе мы разам
ляцім да зор"...

Стоп, стоп! Адчуваю, пайшоў "высокі
штыль" і постсавецкая пафаснасць
забівае мне дых. Патрабуецца паўза...

Мабыць, гэтак, з пярэдыхамі, на-
пярэдвесні з цёплага еўрапейскага Поўдня
ў каторы раз мкне ў свае схаладзелья,
але родныя гнёзды птушыны вырай. Так
пульсуе ў чалавечым целе няспынны
кروзаварот. Так пачалося і працягваецца
наша вяртанне — з лона чалавечага
граху ў лона зямнога праху... І ўсё
толькі дзеля таго, каб ні на хвілю не
спыняць ход жыцця ў сутонным мроіве
вечнасці...

Каб урэшце пакінуць нашчадкам свой
часовы надпіс:

Слава тым, хто трымае гняздо,
Хто ўнікае зязюльчынай долі,
Хто з галінак складае свой дом,
Хто ня схібіць у справах ніколі.

Гэты мудры, стары запавет
З малаком мы ўсмакталі аднойчы.
І на гэтым стаяць наш сьвет
І глядзець нам ня сорамна ў Вочы.

Так і "юдзіць" мне, як кажуць у ма-
ёй вёсцы, устаўціць у апошнім вершава-
ным радку "паміж Вачыма і кропкай"
слова "чытачу": "І глядзець нам ня со-
рамна ў Вочы" чытачу...

Ва ўсякім разе яно не выбівалася б з
аўтарскага паэтычнага кантэксту, было
б да месца і ўвогуле надавала б нашай
гаворцы завершанасць і справядлівасць.

Леанід ГАЛУБОВІЧ

УРАЖАННЕ

Хутка, вельмі хутка ляціць
час. Здаецца толькі што паз-
наёміўся ўпершыню з
Галінай Дашкевіч, Галінай Мікала-
еўнай Дашкевіч, а мінула вунь
колькі гадоў. Дзе яны засталіся,
тыя непаўторныя аспіранцкія дні?
Далёка не ўсё выплывае з-за
смугі даўнасці. Успаміны вярта-
юцца неяк нечакана, знячэўку,
выкліканыя выпадковымі сустрэ-
чамі ці... выдадзенымі кнігамі.
Так, кнігамі, бо вучыліся мы тады
разам у аспірантуры пры Інстыту-
це літаратуры імя Я. Купалы АН
БССР. Убачыўшы яе вершаваны
зборнік для дзяцей "Паўлік
кніжачку чытае" і — адразу паду-
маў: "Вось і ў Галіны ўнукі пад-
растаюць..." Сапраўды, у душу і
ў галаву ўбілася жыццёвае —
распавядае пра сваіх гарэзаў, якія
не даюць спакойна пасядзець —
папрацаваць за пісьмовым ста-
лом. Нейк пачало прыгадвацца і
тое, як заўсёды пяшчотна і
замілавана яна распавядала пра
дзяцей, якія падчас вучобы заста-
валіся ў Мазыры. Здзіўляла май-
стэрства апавядальніцы. Таму,
калі прачытаў першыя радкі, дык
нібыта вярнуўся ў аспіранцкі

Яна, нібы яснае сонейка,
Што ззяе над роднай зямлёй.
Прашу я ў Бога здароўечка
Для мамачкі любай маёй.

Не сакрэт, што многіх з нас у
менстве гадавалі не мамы, бо не
было ім калі, спышаліся на працу,
каб даглядзецца па гаспадарцы,
шчыраваць на калгасных палях ці
на прадпрыемствах, вучыць больш
дарослых у школах ды інстытутах
і г.д. Таму пакідалі малых на тых,
хто знаходзіўся ўжо на заслужа-
ным адпачынку, як мы згадалі, на
дзядуляў ці на бабулек. Вось і ў
паэтку знайшлося колькі цёплых
словаў, каб прыгадаць бабуліну
шчырасць, вытрымку, (а як жа без
яе пры малых!), спагаду:

У бабуліных вачах
Знікнуць аблачынкi,
Як пралескі у гаях,
Расцвітуць смяшынкi (С. 11)

Аўтарка зборніка імкнецца
распавесці, а дакладней, ма-
быць, прывіць тым, каму ад-
расце свае вершы, любоў да ўся-
го беларускага. Дзе ж яшчэ мож-
на адчуць такое замілаванне пры-

правы, абагаўляліся нашымі про-
дкамi, выступалі нібы ўсё магутныя
жывыя істоты. Іх нельга было
крыўдзіць, нават у думках, пра іх
нельга было дрэнна думаць, гля-
дзець спадылба, бо велічыня по-
стаці зычлівакіх багоў маглі пака-
раць, прымусяць выконваць тое,
што прыйшло з сівых стагоддзяў,
сілаю, раз не даходзіла пры дапа-
мозе слова. Аўтарка цярдліва тлу-
мачыць чытачам, хто такі дзед
Пярун ды дзед Мароз. Чаго іх ба-
яліся, чаму ім пакланяліся, пры-
носілі ахвяры. Так ёй самой некалі
распавядалі старэйшыя, так зараз
даводзіць і яна.

Ніткаю чырвонаю маланка
Вышывае неба сёння зранку.
Ліпень дзед Пярун праліў
з вядзерца.
Гром грывіць! Як моцна б'ецца
сэрца!
Гэта навальніца, як царыца,
Едзе ў залачонай калясніцы.
(С. 14)

Не забываецца Г. Дашкевіч пад-
крэсліць і тое, што галоўнае пры-
значэнне чалавека на зямлі —
рабіць дабро. І рабіць яго трэба
заўсёды. Каб не патыхала злосцю,
заиздрасцю, нядобразычлівасцю,

З КРАІНЫ МАЛЕНСТВА

інтэрнат, што знаходзіўся на
вуліцы Скарыны (тады Ака-
дэмічнай), апынуўся сярод ся-
броў, якія дзеляцца ўражаннямі ад
прачытаных твораў, уплятаючы ў
гэта нешта з будзённасці і абавяз-
кова, не распавядаючы пра твор-
чыя планы, каб ненарокам не "за-
пазычылі" ідэю, сюжэт або не пе-
рагналі з абаронай кандыдацкай
дысертацыі. Гэты дух спа-
борніцтва, у станоўчым сэнсе
слова, заўсёды надзвычай дапа-
магаў нам. Дапамагае і зараз. І
вось тады мы, намнога маладзей-
шыя, вярталіся ў думках у
дзяцінства, няхай сабе было яно
цяжкім, не надта сытым, але гэта
былі часіны маленства. Калі стаў
чытаць зборнік, то адразу, нібы ў
якой казцы, замільгацелі перад
вачыма сцэны з уласнага жыцця,
але абудзілі іх радкі Г. Дашкевіч.

Справа важная такая —
Паўлік кніжачку чытае.
Ночка ў вокны пазірае,
Змоўклі гуслі — самаграі.
Дамавік сядзіць на печы,
Ціха лапці падплітае
І гаворыць: — Як дарэчы
Паўлік кніжачку чытае! (с. 5)

Зтой хіба што розніцай, што ў
нашай вясковай хаціне да-
мавік сядзеў пад печу ды
займаўся там сваімі адвечнымі
справамі, а на печы раскашавалі
дзед з катом. І адтуль пастаянна
нёсся храп, які супакойваў мяне,
малога, што, маўляў, не бойся,
няма чаго! Ты ж у хаце не адзін.
Такая дапамога, калі што, прыско-
чыць — дзед ды кот!

Кожны чалавек, вядома ж, у такіх
успамінах на першае месца ставіць
Маму. Яна з'яўлялася і з'яўляецца
той душэўнай раўнавагай, якая на-
дзвычай дапамагала ў жыццёва-
складаных сітуацыях. Якім бы ты не
быў — стальым ці зусім малым, а яе
воблік пастаянна знаходзіцца перад
вачыма, у памяці, выклікае
глыбінны асацыяцыі з нечым адвеч-
на добрым і пяшчотным, ласкавым і
радасным. Не адыходзіць ад гэтых
традыцыйных разважанняў і Г. Даш-
кевіч, калі падкрэслівае:

родай, як не на абшарах нашай
"Швейцарыі" - Мазыршчыне ці на
Палессі ўвогуле? Там, у роднай
старонцы, Галіна Мікалаеўна ведае
кожную сцяжынку, кожную ру-
чаінку. Здаецца, што яны з ёю
дзеляцца самымі патаемнымі дум-
камі, якія пераасэнсоўваюцца, ста-
новяцца зразумелымі нават малым
чытачам. Дасягаецца гэта, у пер-
шую чаргу, пры дапамозе таго,
што ў вершах згадваюцца знаёмыя
любому з дзяцей персанажы: ка-
ляровы матылёчак, чародка ве-
раб'ёў, папугайчык, мышка з
коцікам, зайка-казачнік і многія
іншыя. Таму і будзе ўспрымацца
малымі ўсё, як самае сапраўднае,
існуючае ў рэальнасці.

Мушка грае на цымбалах,
А камарык на дудзе.
І ў куточку на ваконцы
Павучок струну прадзе.
Ім цвіркун дапамагае,
На канцэрт дзяцей склікае.
Два маленькія жучкі
Узяліся за бачкі,
Польку-Янку станцавалі —
Вось канцэрт у нас які! (С. 29)

Праўда, многае пададзена ў
чыста казачным плане, яно і зразу-
мела, бо ж пісалася для дзяцей. А
хто ж з іх не любіў гэты жанр
фальклору ці літаратуры? Не ады-
ходзіць ад заведзенай традыцыі і
Г. Дашкевіч. Мала гэтага, у яе ка-
зачнікам становіцца... зайка. Той
самы, палахлівы, шэранькі, каса-
вокі. Пададзены ён у ролі носьбіта
ўсяго мудрага, жыццёва-практыч-
нага, якое неабходна перадаць
іншым, бо гэта спрадвечны закон
жыцця. У казцы могуць сябраваць
нават ты, хто ў прыродзе заўсё-
ды выступаюць як ворагі ці неп-
рымірымыя сапернікі. Напрыклад,
зайка і... ліса.

Ходзіць Зайка, — (А. Н.),
просіць: "Цёця Ліса,

У цябе тых казак нізка,
Пачынай і раскажы,
Буду я з табой дружыць,
Тваіх дзетак-лісянятак
Буду мorkваю карміць.
Буду песні ім спяваць,
З імі ў хованкі гуляць". (С.30)

Даносіць у сваіх вершах да ма-
лых Галіна Мікалаеўна і подых тых
часоў, калі прыродная стыхія, яе

а, наадварот, вочы заўсёды
свяціліся радасцю і гатоўнасцю да-
памагчы, а рукі здзяйснялі гэта
кожны дзень. Няхай сабе дабрыня
гэтая, дапамога была не такая ўжо
і значная (на першы погляд), але ж
яна пастаянна павялічвалася.

Як шкада — дарунак снежны
Мяккі, пульхны, ды не ежа.
Памірылі дзеці птушак,
Нарабілі ім кармушак.
Сыплюць крупы ім і крошкі,
Каб дужэлі крыльцы, ножкі.
Вераб'і і снегіры
Рады — ёсць у іх сябры. (С.21)

Але ж маленства адыходзіць да-
волі хутка, калі браць у памерах
чалавечага жыцця, то імгненна. І
заканчваецца яно, як сумна піша
Галіна Мікалаеўна, першым верас-
ня першакласніка. Менавіта з гэтай
даты пачынаецца адлік новага эта-
пу, а можна сказаць, што і перыя-
ду станаўлення асобы.

Не трывожся, мама,
Не трывожся, тата,
Наша школа свеціцца дабром.
Першага верасня, першага
верасня —
Падарунак восені запаты.
Дзеткам радасна, дзеткам
весела
Бачыць твар настаўніцы малады.
(С. 17)

Дапісваю гэтую невялікую рэ-
цэнзію-водклік на цудоўны падару-
начак для дзяцей — кнігу Галіны
Дашкевіч, а за вакном вечар. Глы-
бокі зімовы вечар. Прыроілася
нават, што недзе далёка-далёка, у
цёплай, утульнай хацінцы, маладая
матуля чытае-прамаўляе над ка-
льскаю, дзе пакрэтвае незадаво-
лена яе надзея:

Спі, мой сыночак,
Спі, мой саколк,
Ветрык насыпле званочкаў
Нам у прыполік. (С. 42)

І сон, усёадоўляючы сон, па-
чынае валадарыць у краіне ма-
ленства, хораша намалюванай па-
эткай.

Аляксей НЕНАДАВЕЦ

1 Г. Дашкевіч. "Паўлік кніжачку чытае".
Мн., "Юнацтва", 2001 г.

«НАЙЛЕПШЫЯ ПРЫВІТАННІ З МІНСКА»

Прайшло амаль 60 год з дня нашай перамогі ў другой сусветнай вайне, і, здавалася б, усё сказана пра жахі, што прынёс на нашу зямлю фашызм, але яшчэ выдаюцца кнігі, публікуюцца новыя факты, якія ўзрушваюць нас сваёй жудасцю і жорсткасцю.

У 2001 годзе ў Берліне быў выдадзены раман нямецкага публіцыста Паўля Коля "Найлепшыя прывітанні з Мінска". Сам пісьменнік нарадзіўся ў 1937 годзе ў Кёльне, працаваў рэжысёрам у шматлікіх тэатрах, пісаў п'есы для радыё. Цікаваць Паўля Коля да падзей другой сусветнай вайны на тэрыторыі былога СССР падштурхнула яго да дэталёвага азнамлення з тагачаснай сітуацыяй. З 1988 па 1993 гады Паўль Коля займаўся зборам інфармацыі ў архівах Беларусі і ў Федэральным архіве Германіі. Гэты пошук адлюстраваны ў дакументальнай працы "Мяне здзіўляе, што я яшчэ жыву", якая пазней выходзіла таксама пад назвай "Вайна нямецкага вермахта 1941—1944".

Але не ўся сабраная дакументацыя ўвайшла ў першую кнігу П. Коля, бо гэтакім не спрыяла яе канцэпцыя. Тады і з'явілася думка, што з рэшткаў можа нешта атрымацца, што ён павінен апублікаваць гэты матэрыял. Але "не як дакументальную працу, а як раман, як гісторыю з нямецка-савецкай гісторыі". Ён бярэ інтэрв'ю ў Алены Мазанік (выканаўцы забойства генеральнага камісара Беларусі В. Кубэ) і ў жонкі Кубэ Аніты, знаходзіць нямецкі план Мінска 1942 года і шукае новую інфармацыю. Праца ўласна над кнігай працягвалася з 1993 па 1997 гады ("чатыры гады з вялікімі перапынкамі, каб зарабіць грошай на радыёперадачах"). Вынікам упартай працы і стаў раман "Прывітанне з Мінска", заснаваны на гістарычных дакументах.

Асноўная тэма кнігі — жыццё яўрэйскага насельніцтва ў нацысцкай Германіі, акупаванай Беларусі, і ў мінскім гета.

Што датычыцца зместу, то ў гэтым плане раман, нягледзячы на ягоныя немалыя памеры (каля 500 старонак), чытаецца вельмі цікава.

Гэта гісторыя яўрэйскай сям'і Дойчманаў з Кёльна, што разам з іншымі кельнскімі яўрэямі 20 ліпеня 1942 года была дэпартавана ў Мінск, потым размешчана ў мінскім гета і напрыканцы знішчана. І ў той жа час гэта гісторыя маладога журналіста Фелікса з "Кельнскага цайтунга", суседа Дойчманаў у Кёльне, які таксама ў ліпені 1942 года трапіў у Мінск, быў накіраваны на працу ў "Мінскер цайтунг".

Сам па сабе раман асабліва тым, што, перадаючы ўнутраны стан герояў, перадаючы падзеі, аўтар не дае сваёй ацэнкі. Як заўважыў сам Паўль Коля, ён не хацеў бы, каб чытан будаваў свае адносіны да падзей, абгаіраючыся на аўтарскія. Ён хацеў бы пазбегнуць такога ўплыву на эмоцыі чытача. Развіццё дзяржаўнага нацысцкага Германіі ў адносінах да яўрэйскага насельніцтва, абсурднасць тэорыі расізму, злачынства супраць чалавека ў лагерах смерці, заснаваныя на фактах і не патрабуюць аўтарскіх ацэнак. Праблематыку твора робяць больш вострай часова і мясцова паралелі Мінск 1942 — Кёльн 1936—1942. Яшчэ кідаецца ў вочы, што ў рамане адсутнічаюць словы-сімвалы таго часу, напрыклад Гітлер ці фашызм, без чаго, здавалася б, немагчыма было дасканала адлюстраванне і дачыненне сітуацыі. Яна, дарчы, тыповая як для ўсёй Германіі, так і для акупаваных тэрыторый. Што цікавіла аўтара больш за ўсё, што ён больш за ўсё імкнецца асяцяць у сваёй працы — гэта жыццё простых людзей, чалавека ўвогуле ў час вайны.

Мэтай выхаду кнігі было прыцягненне ўвагі нямецкага чытача да нашай краіны, бо для большасці немцаў вайна на тэрыторыі РБ застаецца "невядомай" вайной. Гэта па-першае, а па-другое, "трэба, каб ваш чытач ведаў, што ў Германіі ёсць яшчэ журналісты, якія займаюцца гэтай тэмай". Для дыялога нашых культур адметна тое, што зараз раман перакладаецца на беларускую мову і робіць гэта моладзь — студэнты факультэта нямецкай мовы МДЛУ пад кіраўніцтвам загадчыка кафедры гісторыі і беларусазнаўства С. Новікава і выкладчыка кафедры гісторыі і граматыкі нямецкай мовы С. Паўлавічага. І ўжо ў лістападзе з кнігай зможна пазнаёміцца беларускі чытач.

Паўль Коля выступіў ініцыятарам адкрытай 21 сакавіка гэтага года ў Мінску гістарычнай майстэрні. Яе асноўныя мэты — вывучаючы мінулае, бачыць будучыню. Сама майстэрня, як сродак беларуска-нямецкага дыялога, была заснавана пры падтрымцы кіраўніцтва Рэспублікі Беларусь у рамках праграмы "Беларусь" Федэральнага ўрада Германіі. Майстэрня размешчана ў будынку на тэрыторыі былога мінскага гета, як напамін аб трагічнай гісторыі другой сусветнай вайны.

Зараз гэта месца супрацоўніцтва паміж нямецкім і беларускім бакамі, цэнтр сустрэч з замежнымі гасцямі. Раман Паўля Коля зноў вяртае нас да тых часоў, дае падставы для роздуму, і не пакідае без ўзрушвання ніводнае чалавечае сэрца...

Цытаты ўзяты з асабістай перапіскі аўтара і Паўлем Колям.

Алена МАРТЫНАВА

Алесь ПІСЬМЯНКОЎ

КРЫНІЦА

У радзінным краі,
У зялёным гаі
Буду раны гаіць.

Там крыніца адна
Нават ноччу відна
Аж да самага дна.

Туды прадзед хадзіў,
Дзед душу маладзіў,
Бацька сум саладзіў.

Яна ж мкне ўсё, імкне,
Срэбра свеціць на дне —
Яго хопіць і мне.

НА ПЛОШЧЫ ЯКУБА КОЛАСА

Марудзьяць нашы трамвай
На плошчы Якуба Коласа.
І як ты мяне трываеш
Сумнага,
Невясёлага?
Я даўно не смяяўся молада,
Я даўно не кахаў нястрымна.
Уяўляю, як табе
Холадна,
Як побач са мною
Зімна.
А ты ўся цнатліва-чыстая
І ў чысціні сваёй кволая.
Ты пацярпі:
Я выстаю,
Я навучусь ў Коласа.

ТРАВЕНЬ

Ласкаю травень расчуліў.
Слухай,
Душа,
Не чарсцей:
Ранкам
З табою зязюля,
Вечарам —
Салавей.

НАСТАЛЬГІЯ ПА ІДЫЛІ

Якая позняя вясна,
Якое доўгае чаканне!
Мне ноччу сніцца баразна,
Шпаком разбуджанае ранне
І бацькам выбелены сад.
Пад белай яблынькаю — грады.
У маці ясніцца пагляд:
Яна высаджвае расаду.
Якое простае жыццё
Для выпадковага пагляду!
А тут не побыт, тут — быццё,
Яго высокая улада.

Мне сніцца выбелены сад,
О, каб вярнуць той кадр назад!

ЗАБЯСЕДЗЕ Ў РАСЕ

Памяці бацькі
Трэці год не кашу
Я з табою лугі.

Там мянташыць касу
Зараз нехта другі.

Хоць і хвацкі касец,
Ды табе не раўня,
У вёсцы ведалі ўсе:
Ты асілкам радня.

Забяседдзе ў расе.
Над ракой туманок.
Па сваёй паласе
Не ідзе Пісьмянок.

Уздыхае твой конь
На чужыне ў журбе.
Паслабела далонь
У мяне без цябе.

Паслабела далонь.
Легла срэбра на скронь.

ВАСЕМНАЦЦАТАЕ ЛЕТА. УСПАМІН.

Пахне мёдам і ранетам
Васемнаццатае лета.

Конь ласуецца ў атаве,
Жабы ў Бесядзі картавяць.

Рыбакоў заціхлі крокі,
Спіць мястэчка сном глыбокім:

Нарабілася да стомы,
Натапталася па дому.

Нават стомленая поўня
Задрамала ў лёгкім чоўне.

Нам не сорамна да золку
У стажку шукаць заколку.

АД'ЕЗД

Яшчэ нічога не было:
Адна няясная трывога
Ды бацька з маці ля парога,
Ды зоркі дрогмае святло
Над затуманенай дарогай.
Яшчэ не куплены білет
На ціхай станцыі вясковай,
Яшчэ суровы белы свет
Святлом надсвечаны ружовым.

ПАПРОК

Я стаў баяцца белых зім.
Я разлюбіў цябе,
Мой люты,
Такога гора і пакуты
Шчэ не было ў жыцці маім.
Я не прывык прасіць спагады —
Дасюль мне лёс не быў айчыным.
Ты, люты,
Даў жыцця мне свята
І люта
З мамай разлучыў:
Я стаў баяцца белых зім.

ШАРАЮ ГАДЗІНАЙ

Далёкае
і блізкае,
Высокае
і нізкае,
Спакойнае
і тлумнае,
Вясёлае
і думнае,
Пяшчотнае
і грубае,
Нялюбое
і любое...
Ўсё гадзінай шараю
Злоса і змяшалася
І шэрае,
і зорнае,
І белае,
і чорнае.

ЗА ВОРШАЮ

І пожак нам — зелень.
Песня песням.

Да апошняга
Ўсё разлічана
І пралічана
У Тварца.
Песня песням
Амаль не чытана.

Не прачытана
Да канца.
Ах, як пахнуць лугі
За Воршаю!
Ах, які ў салаўя
Зачын!
Мы з табою, павер,
Не горшыя,
Мы не горшыя
Чытачы.

АРЫТМІЧНЫ ВЕРШ

Віктару ПАТАПЕНКУ

"Ах, якая вада ў Калодзескай,
Хоць бяры ды на продаж вязі!
Калі вып'еш —
Душа амалодзіцца,
Калі вып'еш —
Яшчэ папрасі!"
Гэта з маленства

мне помніцца,
Гэта адтуль

прыплылі галасы,
Гэта ходзіць мая бяссонніца
Ля чарнобыльскай паласы,
Дзе ні сеецца,

ні малоціцца,
Дзе ніколі ніхто не народзіцца.
Што ж ты,
Сэрца,

Калоцішся
Ля пустога калодзежа?

З НІЗКІ «ПАРТРЭТЫ»

КАІН І АВЕЛЬ

Зноў туга засцілае пагляд:
Чалавек чалавеку не рад.
Хіба Апель не Каінаў брат?
Хіба Каін не Авелеў кат?

Разбівае надзеі ўсе ў прах
Тлумных дзён неразумны разбег.
Ох, і лёгкі ж у Каіна ўзмах,
Ох, і цяжкі ж у Каіна грэх!

Як малітву святую ні доўж,
Спатыкнешся аб д'ябальскі смех.
Кроў ніякі не вымые дождж
І ніякі не выбеліць снег.

НАТАЛЬКА

На грэх пусціўся праз дзяўчыну
І мусіў праз яе сканаць...

Янка КУПАЛА "Магіла льва"

Магіла льва каля Дняпра
Усім вядомая спрадвечу.
Ды раптам выйшла з-над пярэ:
Наталька здрадзіла Машэку.

Не ўпала неба на Дняпро
І не спынілі бег свой рэкі.
Няўжо ёй рухала дабро,
Калі руку ўздымала на Машэку?

Няўжо цана каханню грош,
Наіўным кінуты для здзеку?
Ах, вы пярэчыце! І ўсё ж
Наталька здрадзіла Машэку.

КАСТУСЬ І МАРЫСЯ

Не сумуй,
не сумуй,
Беларусь,

Па-над крыўдай сваёй узніміся.
Імя слаўнае ўспомні Кастусь
І адданыя
Вочы Марысі.

Белавежжа паслухай лясы.
У іх пошуме ратныя былі.
Гэта вояў тваіх галасы.

Іх забілі,
Але не забылі.

Брукаванкаю Вільні іду,
Там,
Дзе нашыя сны не збыліся.
І аб вечным гамонку вяду
З Кастусём і Марысяй,
З Кастусём і Марысяй...

С акавік... Другі дзень і першы панядзелак вясны. Я ізноў іду ў школу. Я — пажыццёвы вясковы настаўнік, мама сказала б "сідзень", "мярлюк"! Мае равеснікі — у гарадах і пры далярах, а я... Якія харошыя словы: "сідзень", "мярлюк"! Колькі ў іх непрыворнага, народнага, сапраўднага... Дзе толькі мама брала такія слоўцы-дыяменты? Сыпала, бывала, імі, як гарохам... Мы пасля дыялекталогію ва ўніверсітэце вивучалі. У нас, між іншым, сам Ніл Сымонавіч выкладаў. І на практыку ездзілі — фальклор збіралі. Колькі касет паспісвалі, а маміных слоў я нідзе там, на Міншчыне, не пачуў. Мы — віцебскія, мы асаблівыя. Нешта з Дубровеншчыны, нешта з Бягомльшчыны. Мальцы... Дзе яшчэ пачуеш, акрамя як у нас?..

Заснежыла... Пазаўчора быў апошні дзень. вясны. Ціха было, цёпла. Дзеці, як

Высокі драўляны ганак, асабліва цікавы, калі пасля зімовае аплавакі заледзянее, а Навумаўна возьме ды аб'явіць страйк і не пачысціць яго. Навумаўна аб'явіць страйк — як раз плюнуць. Яна ж у нас намеснік дырэктара па гаспадарчай частцы, а па сумяшчальніцтве — намеснік Бога ў нашай Сматрыцкай базавай школе. Пад Новы год, калі сіноптыкі, помніце, аб'явілі пра лютыя маразы і пачалі ўвогуле пужаць пяцідзсяціградуснаю зімою, а прырода, не доўга думаючы, кінулася выконваць прагноз, наша Навумаўна пачала барацьбу за свае грамадзянскія і чалавечыя правы і свабоды. Прыходзім у школу — па класах ды ў настаўніцкай клацаюць зубамі як ваўкі, а тэрмометр ад смеху ўпаў ледзь не да нуля. Мы за печкі — а на іх хоць ты марозіва гатуй. Мы — за Навумаўну, а яна за нас. А печку ці чулі, трэба, аказваецца, праз дзень паліць, інакш печка аддасць канцы. Ну, я ей цярпліва тлумачу:

— Разумеце, Надзея Навумаўна, канцы аддаць могуць не толькі печкі, але

чаны. Я помню Грышку на сцэне нашага пустога Сматрыцкага клуба, дзе мы ў той час бадай кожны вечар, з боем вывудзілі ключы ў п'ячужкі-заўклубшы, рэпэціравалі спектаклі. Першыя гады, калі я яшчэ думаў, што свет не такі безнадзейна жорсткі і хцівы, падахоўціўся быў весці ў школе драмгурток. Дзеці павалілі валам, і я проста не меў права не адказаць ім на гэты давер. Зрэшты, я і сам тады думаў, што раблю нешта незвычайнае, што нехта ўсё гэта заўважыць, ацэніць. Заўважылі, ацанілі! Убачылі, што малады спецыяліст шустрэй за ўсіх высоўвае нос і што трэба варушыцца, каб на яго фоне не выглядаць шэрым балам. Убачылі, і вырашылі доўгі нос падкараціць. Дружна і метадычна пачалі маладога "есці". Загуло, забулькала балота, засмярдзела... Каб на цяперашні розум, нашошта мне быў той гурток? Даказаць усё роўна нікому нічога не дакажаш.

Уладзімір МІХНО

Колькі тут існавала гэтых самых гурткоў. Афармлялі ў журнале, атрымалі людзі грошы і не надта клапаціліся пра свой настаўніцкі аўтарытэт. Аўтарытэту табе захацелася? З ваўкамі жыць — павоўчы выць. Але няўжо і праўда тыя першыя твае тэатральныя спробы былі заўчаснымі і дарэмнымі? Мусіць, усё ж не. Бо нават калі аднаго Грышку Кармена вырашціў той драмгурток, гэта ўсё роўна твая перамога. А колькі ж іх, такіх Грышкаў, сёння вітаюцца і дзякуюць! Эх, мабыць, нездарма, Віктар Фёдаравіч, праптаў ты да школы сваю партызанскую сцежку.

Аксана і Грышка пажаніліся. Атрымалі ў калгасе хату, базале механізатары — не настаўнікі: хаты ў вёсцы да другога прышэсця не чакаюць. Ані лыжкі, ані міскі, затое ўжо сына гадуець. Тэлевізар купілі. Не прап'ецца хлопец, застаецца сваё галава на плячах — усё ў іх будзе. Дык што, з-за гэтага я павінен Аксане зайздросціць? Радавацца трэба. Але ж зайздросціць, ды вунь я!

С амому мне, старому бабылю, пашанцавала куды меней. Хату давалося выкупіць закінутую. Вунь іх колькі, пакінутых старых хат у вёсцы. Сіратлівыя, нягеглыя, адчайна пазіраюць на вуліцу павыбіванымі вокнамі, як дзеткі-сіроткі, пакінутыя бацькамі на волю лёсу. Хату крыху падлатаў, ачалавечыў, абстаўіў сям'як-так. У іншых няма і гэтага, пананускаюць дзяцей, каб трантамі трэсці, у хаце часам няма і зэдлічка, сесці за стол. У цябе ж, Віктар Фёдаравіч, і дываны, і паласы, і кухня, і мяккі куток, і чыста, і ў лядоўні не пуста. Лацвей аднаму: капейка да капейкі — прырастае доўгім рублём. А ўсё роўна ў хаце вуццішна, бы нячыстая сіпа жыве. Бабылём смярдзіць, не хапае гаспадыні, няма сям'і. Чужыя дзеці. Не бывае і дня, каб да цябе, настаўніка, не заходзілі вучні. Чужыя дзеці прывыклі, асвоілі ў тваёй хаце, а ты прывык да іх. Вырастаюць адны, ім на змену приходзяць іншыя. Я нават ужо не ўяўляю жыцця свайго без іх, маіх сённяшніх падлеткаў. Яно і жаніцца можна, трэба было б жаніцца, каб пазбавіцца дакучлівых, здэклівых насмешак, незаслужанай абразы. У нас жа так: не ўпісваеш ты ў агульнапрыняты сцэнарый, не паспяваеш жыццё ўхапіць за хвост, каб зрабіцца падобным да іншых, хоць бы нават гэтым самым шэрым, затое стандартным — і становішся ты прадметам насмешак. Шэрасць у нас у пашане... Можна і жаніцца. Вось толькі пашане: куды без цябе — гэтым чужым дзецям, абяздоленым, яршыстым, неўраўнаважаным, безабаронным перад гэтым цынічным і жорсткім светам. Чужыя дзеці знайшлі ў тваёй хаце і цеплыню, і ўвагу, і разуменне, знайшлі тое, чаго ім не хапае дома. І што ж цяпер? На вуліцу? І — зноў гуляць

па няпісаных правілах падлеткавае зграі? Не, Журнал, не спяшайся, твая жонка пачакае. А мо і праўда ты ўжо даўно зрабіў свой выбар, ажаніўшыся са школаю?

Люблю прыйсці ў настаўніцкую, пакуль яшчэ нікога няма: ні сяброў, ні зайздроснікаў. Які ён будзе, сённяшні школьны дзень? Чысты ліст паперы, дзе ты, настаўнік, яшчэ павінен напісаць сваё новае сабыненне.

— Добры дзень, Віктар Фёдаравіч! Вы, як заўсёды, у першых радах. Добра халасцяку: ні клопату табе, ні адказнасці. Падняўся, паеў, школа побач. Пайшоў ты, і хата пайшла з табою.

— Добры дзень, Вікторыя Аляксееўна, хто ж вам не даваў хату з сабою ў сумку забраць? Вось бы і не хваліліся.

Баба... Я зусім забуўся. Гэта ж мясцовыя не толькі мы з Аксанай. Яшчэ ёсць Баба. Дзеці яе па-іншаму ніколі не называлі. Баба, праўда, не зусім сматрыцкая, а ходзіць сюды кіламетры за тры, з суседняе Чырвонае Рانیцы, ходзіць мо ўжо гадоў сорак. Некалі ж і яна таксама была тут дырэктарам. Проста не ўяўляю, якім чынам звычайная вясковая баба трапіла ў школу. Сукенка на ёй, мабыць, тая ж самая, якою раницой выхваліецца перад свіннямі, за плячыма — гаспадарчая сумка. Што ў ёй носіць? Хіба гарбузы? Сшыткаў не тое, што ў пачатковых класах, ва ўсёй школе каб сабраў, сумкі гэтае не запоўніш. Кажуць, на вялікім перапынку Баба раптам вымае з гэтае сумкі агуркі, кіпбасу, хлеб, бутэрброды і тэрмас з чаем, раскладвае на настаўніцкім сталі і пачынае есці. Не ведаю, я ў пачатковай школе, бадай, не бываю, гэта зусім іншы будынак. А ў настаўніцкай Баба, дзякуй богу, паказваецца рэдка, хіба каб пахваліцца сваім свінствам...

— Га, браток, гаспадаркі не забярэш. Вы, маладыя, цяперака беспкалопныя. Улегчы жывяце, яшчэ і стогнеце, як вам цяжка. Вось паспрабавалі б у наш час. Галодныя, паўголыя пасля вайны хадзілі. А вучылі. Да Сіліванаўкі босая іду, тупель шкадуно, пад сматрыцкай гарою абуваюся і — на ўрок.

Цяпер я разумею сваіх дзевяцікласнікаў, адночы раптам не вытрымалі і кажуць мне:

— Віктар Фёдаравіч, а чаму ад Сяўніцкай сіпосам нясе? Яна што, ніколі не мяецца?

Ну, я ж ім і задаў. Надоўга заракліся пры Журнале перамываць косці настаўнікам. "Вам што, — кажу, — прыносіць задавальненне здэкавацца са старых людзей? Вы што, садысты?"

Кажу, а сам думаю, мо й дарэмна я так. Наадварот, трэба было патлумачыць, што настаўнік — таксама людзі, а людзі розныя бываюць.

Баба бесцярпымона паставіла на стол сваю гаспадарчую сумку, пераклала сшыткі, сцягнула з галавы хустку. Цікава, ці зазірне хоць у люстэрка? Не, нават не падумала. Распранулася, павесіла ў шафу паліто, узяла журнал, хацела ісці, ды апырэдзіла яе Аксана Валер'еўна, зайшла радасная, узбуджаная:

— Так хораша! Зіма сапраўдна. З Новага года такога снегу не бачылі. І мароз... Ваш дзевятый, Віктар Фёдаравіч, у поўным складзе на катку. Коўзанку зрабілі, каб вы бачылі, ледзьве не ад школьных варот і да возера.

— Да возера? — усклінула Баба, — а божачкі, патопяцца яшчэ, чаго добрага. Ганіце, Віктар Фёдаравіч, пакуль начальства не ўбачыла.

Я ўсміхнуўся:

— Нічога, — кажу, — хай пакатаюцца. Не такія ўжо дурні і не маленькія. Далёка на возера не палезуць.

— Во-во, — падтрымоўвае мяне і Аксана, — марозу сапраўднага бадай усю зіму не бачылі... Ім жа хочацца...

— Хочацца? — Баба пакрыўджана падцяпа губы, загнулася, як благая сваякруха. — Як ведаецца, Віктар Фёдаравіч. Вашы дзеці, вы распісваліся за інструктаж, вам і адказаць.

— Ды што вы, на самай справе, Вікторыя Аляксееўна? Інструктаж... Няўжо магчыма кожнага падлетка за нагу навізаць да парты, прыкаваць у школе і прымусіць чакаць, пакуль закончыцца навучальны год? Дый ці ёсць сэнс? Мы пасвім дзяцей на кожным кроку, а яны прывыкаюць і потым становяцца нахлебнікамі, беларучкамі, і думаюць, што мы ўсё жыццё за іх будзем прымаць рашэнні.

— Беражонага бог беражэ, дарагая. Вот смажаны певень у цемячка не клюнуў...

Найшла каса на камень. Аксана сабралася даказаць Бабе, ды яшчэ і з педагогічных пазіцый. Тэрмінова трэба здымаць маральна-псіхалагічную напружку, і я ўстаўляю свае тры папці.

АПОВЕД ЖУРНАЛА ФЁДАРАВІЧА

Урывак з аповесці

незаганяныя, насіліся вакол школы, смоліло лезлі на возера, і наш дырэктар Ала Міхайлаўна ўвесь дзень жыла на вальдоле. Лёд зараз здрадливы: тоўсты на выгляд і гнілы па сутнасці. Дзіва, пачынаючы ад зімовых каникулаў, стаяла ці то вочень, ці то вясна. А можа, прырода прыдумала нейкую пятую пару года, пра якую яшчэ ні ў водным падручніку ніводзін пісьменнік не паспеў расказаць. Во дзе прастор для творчасці!

Пазаўчора была вясна, а ўчора раптам наступіла зіма. Тая самая, класічная, пра якую пісаў Іван Мележ: "Снег пацерусіў трохі і перастаў. Вечер за дзень вымеў белую муку, пазаганяў яе па шчылінах, па закутках. Яркія белыя пасы і латкі толькі дзе-нідзе пярэсілі панурасць двароў і агародаў". Я люблю "Палескую хроніку"... І я люблю вольную зіму, якая сёння. Што там учора — учора была толькі генеральная рэпетыцыя зімы (енаральная парапіца). А сёння пачаўся сапраўдны зімовы спектакль. Вечер ганяе белую заваяе, як гаспадар маладую-неаб'езджаную наравістую кабыліцу. Чаго добрага — вырастуць суметы. Ці не ўпершыню за дзясцяд гадоў майго настаўніцтва. А ў дзяцінстве я помню такія суметы, калі мы на санках каталіся са страхі і, між іншым, на фізкультуры не гулялі ў камп'ютэрныя гульні, а ганялі па возеры лыжныя кросы. А завіруха — клас! Твар падстаўляў ветру, смела пазірай у вочы стіхіі і — нічога-нічога не бойся. І не трэба, нават у думках, шукаць сцежкі, ідзі безваж! Гэтую сцежку я ведаю і так напаміць, як ведаю напаміць праграмныя вершы. Я знайду на ёй кожны каменьчык і кожную травінку, як знайду з заплюшчанымі вачыма любую патрэбную старонку ў падручніку па беларускай літаратуры. Толькі не падумаць, што выхваліўся. Я ўжо выйшаў з таго ўзросту, калі была патрэба хваліцца і даказаць, які я настаўнік... "Маладыя гады — маладыя жаданні"... А настаўнік павінен ведаць сабе цану. Інакш з'ядуць. Зажуюць і выплюнуць. І нікому нічога не дакажаш. У школе — як у цырку. Хто першы пусціць пыл у вочы, таму начальства дазваляе фокуснічаць і таго аб'яўляе галоўным спецыялістам. Дзякуй богу, што дзецям не трэба нічога даказаць. Яны даўно ўжо ўсіх нас раскусілі, расклалі на дробы і расфасавалі па гатунках. А я зраблю зараз геніяльнае прызнанне. Можна? Эксклюзіўнае інтэрв'ю. Толькі для вас і не для друку. Бо, не дай бог, прачытаюць дзеці. Я ж люблю школу. Люблю, нягледзячы ні на што. А яшчэ я люблю свой дзевятый клас. Страшна прызнацца нават самому сабе, але я проста КАХАЮ яго... Не, старога бабыля Журнала Фёдаравіча, гарохавага кавалера, які на ўсё жыццё ажаніўся са школай, трэба ад гэтай самай школы трымаць не меней як за паўкіламетра, трэба навізаць на панцуг і не падпускаць. Але вольна падпускаць, і я ўжо ля школы.

Наша школа арыгінальная. Мабыць, адна такая ў раёне, а можа, і ў вобласці. Знешне яна нагадвае старажытны замак. А тут і праўда быў маэнтак, і жыў некалі славыты пан Грамніцкі. Паны ведалі, дзе сяліцца. Нездарма ж нашая школа стаіць на стромым узгорку, па-над возерам.

і мы з вамі. Але, што самае жахлівае, зараз сюды прыйдуць дзеці.

Настаўнікі сядзяць моўчкі, хітра пасміхаюцца, нехта, схававшы пад стол, азартна пацірае рукі, чакаючы гладытарскага бою. Дырэктар, як заўсёды, схавалася ў кабінете. Усе спадзяюцца, што Віктар Фёдаравіч сёння "на літаратурным узроўні вырашыць праблему ацяплення школы". Мне пляваць — я што думаю, тое скажу. Усе гэта ведаюць, усе прывыклі. Я толькі не разумею, нашошта ў школе дырэктар? Хапіла б аднае Навумаўны. Самае цікавае, што намеснік дырэктара па пяронай філасофіі мела неасцярожнасць у свой час закончыць педагогічнае вучылішча і, пакуль не "дэмабілізавалі" яе з педагогічнае працы па прычыне, пардон, блізкага сваяцтва з Бахусам, вучыла дзяцей. Цяпер яе педагогіка, на шчасце, засталася ў мінулым, ды захавалася прывычка павучаць. Прывычка горш за хваробу. Да хворых, звычайна, ставяцца паблажліва. Але ж Навумаўна — хворая з прывілеямі. Хто зачэпіць жонку старшыні калгаса? Вось і сядзяць, і паціраюць рукі — пад сталом...

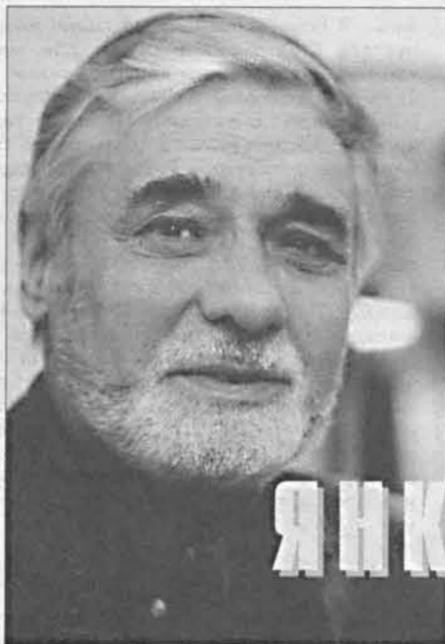
Я ступаю на ганак школы і — хвалюся. Далібог, як першакласнік. Мабыць, старэю. Зараз, пакуль падымуся па стромых панскіх лесвіцах на другі паверх, паяўлюся ў настаўніцкай захаканы, як бы за мною сабакі гналіся. Мне трыццаць пяць, а я абзавяўся пузінаю-гарбузінаю, якая перашкаджае жыць і адчуваць сябе падлеткам. Не дай бог, мой дзевятый спіша свайго Журнала Фёдаравіча ў дарослыя. Няўжо мы перастанем адзін аднаго разумець? Няўжо я стану ў іх вачах тоўстым, занудлівым, акадэмічным Журналом, годным толькі для таго, каб механічна выстаўляць адзнакі і аддаваць каманды. Няўжо я стану дарослым?

У настаўніцкай — нікога. Нашыя так рана не приходзяць. Бадай усе яны з колаў. Ездзяць у школу з горада і жывуць тут па аўтобусным раскладзе. Здраецца часам так, што аўтобус забуксуе ці зламаецца. І тады нашая педагогічная гвардыя адчайна галасуе дзесьці там, на паўдарозе з райцэнтра, а першы бой прымаем мы з Аксанай Валер'еўнай, маладою настаўніцай матэматыкі, якую прыслалі сюды па размеркаванні два гады таму. Думалася, часова, ды нішто не бывае больш пастаянным, чым часовае размеркаванне ў сельскую школу. Мы з Аксанай Валер'еўнай хаўруснікі па баявых дзеяннях. А ля гер ком а ля гер. І што б там ні казалі злыя языкі, тонка намякаючы на тоўстыя абставіны, пакуль што мы проста сябры. Сябры па няшчасці... Мы прымаем першы бой: закідаем пяць старэйшых класаў самастойнымі заданнямі, аб'яўляем каменданцкую гадзіну і, нібы самыя сапраўдныя паліцыянты, шпацыруем з класа ў клас з інспекцыйнымі візітамі, пакуль нарэшце не падвальвае ў школу заснежанае, расчырванелае, задыханае педагогічнае папаўненне.

Мы з Аксанай Валер'еўнай мелі неасцярожнасць прыехаць у Сматрычы дый запісацца тут у мясцовыя. Аксане болей пашанцавала: не паспела аглядзецца, як ужо й запрыкмеціў яе малады зухаваты Грышка Кармен, мясцовы механізатар, а мой колішні, яшчэ ці не першага году ву-

НЕРАДАВЫЯ КІНЕМАТОГРАФА

На вялікіх экранах Мінска — россып сусветных кінавінак: амерыканскі рымейк фільма А. Таркоўскага "Салеры" у рэжысуры С. Содэрберга, адноўленая версія знакамітай французскай карціны "Фанфан-цольпан", прадзюсарам якой выступіў Л. Бесон, амерыканская "Адаптацыя" С. Джоўза, што параўноўвае з фільмам Феліні "8 1/2". Аднак дакладна вядома, што і беларускія кінатворцы не "спяць у шапку": сёння на студыі "Беларусь-фільм" рыхтуюцца да запуску новага ігравага кінастужкі, а па словах яе генеральнага дырэктара В. Шанько, гадоў праз 5–6 кінастудыя будзе самаакупнай калі не на ўсе 100 працэнтаў, дык на 80 — абавязкова (цытуюцца паводле інтэрв'ю газеце "Культура").

ЯНКОЎСКИ ДЫ ІНШЫЯ

Пасля таго, як вядомы беларускі акцёр Расціслаў ЯНКОЎСКИ сыграў ролю Маціяса Клаўзена ў спектаклі "Перад заходам сонца" Г. Гаўптмана, над ім пачалі па-доброму кпіць: маўляў, "Маціяс Клаўзен і іншыя", памятаючы пра вобраз Ягора Булычова, створаны некалі Янкоўскім у спектаклі "Ягор Булычоў і іншыя" М. Горкага. У п'есе Л. Пірандэла "Шасцёра персанажаў у пошуках аўтара" героі кажуць, што, здараецца, людзі ўжо нараджаюцца тэатральнымі персанажамі, нясуць драму ў саміх сябе. Як у сапраўднага тэатральнага персанажа жыццё Р. Янкоўскага багатае на ўсемагчымыя падзеі, перажытыя эмоцыі: "служба" ў Нацыянальным акадэмічным драматычным тэатры імя М. Горкага (па словах Б. Луцэнікі, Р. Янкоўскі з'яўляецца сапраўдным рыцарам сцэны, закаханым у яе як у любую жанчыну), добрая сям'я, праца ў Савеце Нацыянальнага сходу Рэспублікі, кіраўніцтва міжнародным кінафестывалем "Лістапад". Таму не дзіва, што гутарка з акцёрам на паперы склалася ў сваёасаблівы накід п'есы пад назвам "Янкоўскі ды іншыя".

СЦЭНА ПЕРШАЯ. ТЭАТР

ЖУРНАЛІСТ: Вашая новая тэатральная работа — роля Маціяса Клаўзена ў спектаклі "Перад заходам сонца" Г. Гаўптмана. Рэжысёр Б. Луцэнка назваў сваю сцэнічную кампазіцыю "гісторыя дзіўнага кахання". Вам яна таксама падаецца дзіўнай?

Р. ЯНКОЎСКИ: З майго гледзішча, гэта вельмі ўдалы спектакль. Я, напрыклад, атрымліваю ад яго асалоду. Пасля "Макбета", гэта, бадай, мая самая буйная работа. Да ролі Маціяса я рыхтаваўся старанна, нават фізічна. Паехаў у

ват у нечым зратычы, у ім ёсць моц прыцягальнасці... Мая жонка ўсё гэта разумее і не раўнуе мяне.

ЖУРНАЛІСТ. У адным з вашых інтэрв'ю вы казалі, што акрамя тэатра іншых інтарэсаў не маеце.

Р. ЯНКОЎСКИ. Тэатр... я лічу найвялікшым з мастацтваў. Толькі званок зазвоніць у грымёрцы, калі ты чуеш — зала напаўняецца гоманам людзей, у цябе ўжо дрыжыкі па целе бягуць. Памятаю, на сваім юбілей я выйшаў на сцэну разам з жонкай. Бура апладысменты. А я ў яе пытаюся: "Ніна, ты цяпер адчуваеш, што такое апладысменты? Гэ-

Несумненна, галоўная "фішка" сёлетага лета — прэм'ера новага беларускага блокбастара "Легенда пра Анастасію Слуцкую" (рэжысёр — Ю. Янкоў, апэратар — Т. Логінава, у ролі Анастасіі — С. Зелянкоўская), якую плануецца паказаць 3–4 ліпеня падчас правядзення Фэсту сярэднявечнай культуры "Старадаўні Нясвіж", а таксама ў Мінску. Карціна, якую доўга чакалі, ужо цалкам прафінансавана дзяржавай, прынята і мастацкім саветам студыі, і экспертнай камісіяй Мінкульту. Плануецца, што ў пракат трапіць копія на беларускай мове, агучаная ў сістэме DOLBI-STEREO...

Сёння на студыі "Беларусьфільм" пачаўся мантаж дзіцячай кінастужкі "Сукенка для баля", рэжысёрам якой выступілі М. Касымова і І. Волах (дагэтуль Ірына здымала ў асноўным дакументальныя фільмы). Рыхтуюцца да запуску сумесна, расійска-беларускі кінапраект "Дунечка" (рэжысёр — А. Яфрэмаў, апэратар — А. Рудзь), у якім па дамоўленасці з масквічамі будуць іграць як расійскія акцёры (напрыклад, М. Яфрэмаў), так і беларускія (Р. Янкоўскі, В. Манавеў, А. Кот, В. Палякова, В. Арпанав). Дарэчы, дзяўчыны, якія мараць зрабіцца кіназоркамі, могуць цяпер паўдзельнічаць у кінапрабах, што ладзяцца на студыі (здымкі "Дунечкі" распачнуцца толькі праз некалькі месяцаў).

У бліжэйшых планах "Беларусьфільма": стварэнне чатырохсерыйнай версіі беларускай кінастужкі "Паміж жыццём і смерцю" Д. Зайцава (сумесна з расійскім тэлеканам ГРТ), здымкі патрыятычных фільмаў на ваенную тэматыку "Вам заданне" паводле твора М. Чаргінца

(выйдзе ў свет у 2004 г.) "Радавыя" А. Дударова (з'явіцца на экранах у 2005 г. — у гонар 60-годдзя з Дня Перамогі). Дарэчы, стужка "Радавыя", якая ўжо названа новым нацыянальным кінапраектам, паводле слоў А. Лукашэні, "павінна быць знята на самым высокім прафесійным узроўні і заваяваць гледачоў не толькі ў нас у краіне, але і за мяжой".

В. БАРАБАНШЧЫКАВА

НА ЗДЫМКАХ: кадр з кінафільма "Легенда пра Анастасію Слуцкую"; рэжысёр А. ЯФРЭ-МАЎ у пошуках "Дунечкі".

Юрмалу, шмат хадзіў, купаўся... Бо я іграю актыўнага сямідзесяцігадовага чалавека, а мне ж — болей за семдзесят гадоў.

Увогуле мы вельмі доўга выбіралі п'есу. Мусілі ставіць "Караля Ліра", а птым падумалі, што п'еса Гаўптмана — гэта той жа "Кароль Лір", толькі тут яшчэ і кахання. Не, гэта гісторыя мне не падаецца дзіўнай. Гледачы сочаць за ёй, як заварожаныя. Бо гэты спектакль можа зацікавіць, як моладзь, так і сталых людзей. Сталым нават будзе цікавей яго глядзець — магчыма ў кагосьці з іх была падобная ў жыцці гісторыя. Напрыклад, адзін мой знаёмы, рэжысёр цырка, таксама ў сталым узросце закахаўся ў маладую конніцу-акрабатку. Шыкоўная была дзяўчына! Я казаў яму: "Што ты робіш, у цябе ж такая цудоўная сям'я?" А ён мне: "Слава, ты не разумееш: гэтая маладосць, ядранасць, гэтыя жывот, грудзі..." Я лічу, што людзям, здольным на такую рызыку, помнікі трэба ставіць.

ЖУРНАЛІСТ. Вы так пераканаўча іграеце закаханага, што на месцы вашай жонкі, я б, напэўна, крышачку хвалюлася.

Р. ЯНКОЎСКИ (усміхаецца). Мая жонка — жонка акцёра, з якім пражыла 52 гады. Яна мне верыць. Іграючы жарсці на сцэне, гэта не значыць, што я адчуваю іх у жыцці. Іншая справа, што элемент нейкай закаханасці ў персанаж, партнёршу ўсё ж такі павінен быць. На мой погляд, тэатр па сваёй сутнасці на-

та калі хочацца адарвацца ад зямлі і — паліцець! Гэта такая энергетыка, такое паветра! І вось акцёр усё гэта атрымлівае, калі ён добра іграе. У Дзю-рэзмата адзін п'яны рэжысёр сказаў: "Сцэна — гэта адзіная альтэрнатыва моргу". Памятаю, пасля трох аперацый, калі зноў выйшаў на сцэну, я... задыхаў. Мяне выратавала энергетыка залы. Выпадковая сустрэчная пытаецца ў мяне на вуліцы, маўляў, як вы сябе адчуваеце? Адказваю, што не зусім добра, а яна мне: "Іграйце, мы вас любім, мы вас выпечым". Гэта яна вельмі дакладна заўважыла!

ЖУРНАЛІСТ. Расціслаў Іванавіч, вы ўжо шмат гадоў служыце ў Нацыянальным акадэмічным драматычным тэатры імя М. Горкага. Я ніколі не бачыла вас у антрапрызе.

Р. ЯНКОЎСКИ. Грошы я магу зарабіць і іншым спосабам. Хаця, у пастаноўках беларускага рэжысёра М. Пінігіна, які цяпер працуе ў Расіі, а ў Мінску ставіць антрапрызныя спектаклі, я б хацеў, напэўна, сыграць. Але толькі ў тых, якія зроблены ім не спяшаючыся, удумліва. Гэты рэжысёр мяне цікавіць.

ЖУРНАЛІСТ. А вас не крыўдзіць, калі Мінск называюць тэатральнай правінцыяй?

Р. ЯНКОЎСКИ. Крыўдзіць, але вы ведаеце, я магу сказаць гэтым разумнікам, што ў Мінску насамрэч высокі ўзровень тэатра. Беларусы — не цецюшы. (Падазраюна.) А увогуле, хто гэта называе Мінск тэатральнай правінцыяй?

ІМПРЭЗЫ

Нядаўна ў гэтай гасціннай зале ўжо пяты раз адбыўся выпускны баль — свята прыгажосці і жаночасці. Баль прайшоў на высокім прафесійным узроўні, прыгожае афармленне залы і выдатная падрыхтоўка дзяўчынак-мадэлей проста здзівілі гледачоў.

Праграма сёлетага выпуску падзялялася на некалькі частак. Так, у першым аддзяленні быў выхад дзяўчат у купальных касцюмах, які паказаў усю іх грацыёзнасць і прыгажосць. Паказ чароўнай калекцыі блакітных сукенак, упрыгожаных рознымі кветкамі, адбыўся у другім аддзяленні.

Пасля гэтага на сцэну запрасілі выпускніц мінулых гадоў, сярод якіх В. Баранова (2000), М. Гарэлава (2001), А. Мялько (2002). Яны выка-

ПРЫГАЖОСЦЬ — ВЯЛІКАЯ СІЛА!

Напачатку была ідэя: у мэтах эстэтычнага і духоўнага выхавання маладога пакалення стварыць Нацыянальную школу прыгажосці.

І вось у 1997 годзе ў нашай краіне з'явілася такая школа, як структурнае падраздзяленне Беларускага дзяржаўнага харэаграфічнага каледжа. Школа прадастаўлена цудоўнае памяшканне па вуліцы Мельнікайтэ, 4, з унікальнай па тэхнічных магчымасцях дэманстрацыйнай залай.

залі падзяку настаўнікам, а дзяўчынкам-пачаткоўцам пажадалі поспеху.

Усе свае харэаграфічныя здольнасці, пластыку і прыгажосць танцаў дзяўчынкі паказалі ў трэцім аддзяленні праграмы. Затым прайшло віншаванне педагагічнага калектыву школы. У адрас настаўнікаў было выказана шмат шчырых і прыемных слоў.

І, канечне ж, пры канцы выпускнога балу — паказ вячэрніх строяў. Гэта быў сапраўды самы ярскі момант праграмы. Усе дзяўчынкі выглядалі чароўна, і шматколерны бляск іх убораў так спадабаўся гледачам.

ЖУРНАЛІСТ. Так лічыць малады беларускі драматург Андрэй Курэйчык.

Р. ЯНКОЎСКІ. (Лагодна, з добрай усмешкай.) Курэйчык — добры хлопец. Ён вельмі таленавіты чалавек, я з павагай стаўлюся да яго, але ў гэтым выпадку ён не зусім мае рацыю. Гэта яшчэ маладосць...

СЦЭНА ДРУГАЯ. ЯНКОЎСКІ ДЫ ІНШЫЯ.

ЖУРНАЛІСТ. Расціслаў Іванавіч, раскажыце, калі ласка, як жывуць, чым займаюцца вашыя сыны, прадаўжальнікі дынастыі Янкоўскіх?

Р. ЯНКОЎСКІ. Дарэчы, я з павагаю стаўлюся да дынастыі. Гэта не мафія і не клан. Хаця, я чуў аднойчы дзівака, які скардзіўся, што, маўляў, Пятрусь з вёскі не можа вучыцца, таму што клан Янкоўскіх яму замінае. Мой малодшы сын, Уладзь, да прыкладу, скончыў наш інстытут і працаваў, добра працаваў акцёрам у тэатры. Ну, сышоў, таму што не любіў тэатр, а любіў кіно. Сёння ён здымае відэакліпы, у якіх я нічога не разумею. Старэйшы сын Ігар таксама пачынаў вучыцца ў Мінску, але потым паступіў у Шчукінскае вучылішча, "служыў" у тэатры на Малой Броннай. Аднак на заробак акцёра яму было цяжка пражыць: сёння Ігар жыве ў Маскве і працуе старшынёй Савета дырэктараў рэкламнай кампаніі "Максіма". І я проста бедны чалавек у параўнанні з імі, бедны тата. Але ў мяне добрыя сыны, якія замілавана ставяцца да сваіх бацькоў. Увогуле, я не веру ў тое, што "на дзеціх геніяў Бог адпачывае".

ЖУРНАЛІСТ. Агульнавядома, што ваш сын, Уладзь, быў вымушаны адмовіцца ад пастаноўкі фільма "Анастасія Слуцкая".

Р. ЯНКОЎСКІ. Так, на жаль, Уладзь павінен быў гэта зрабіць, і я яго разумею: зняць сапраўдны нацыянальны блокбастар без грошай — справа кляпатлівая. Хаця б хто-небудзь з нашых прадпрыемстваў адгукнуўся. Ніхто! Уладзька, бедны, паўсюль прасіў — ніхто, ні капейчыны. Яны напалоханыя ці проста "зажраліся"... А "Анастасія Слуцкая" магла б быць вельмі добрай карцінай. Рамантычнай, паэтычнай кіналегендай пра беларускую Жанну Д'Арк. Толькі тут неабходныя вялікія грошы...

Дай Бог, каб Уладзь зняў калі-небудзь сваю карціну. Мая мара, пакуль я яшчэ кроху па зямлі, зняцца ў фільме сына. Мне падабаецца яго розум, умненне мысліць. Хаця я часцяком і лаюся з Уладзем, але да яго меркавання заўсёды прыслухоўваюся.

В. БАРАБАНШЧЫКАВА
Фота А. МАЦЮША

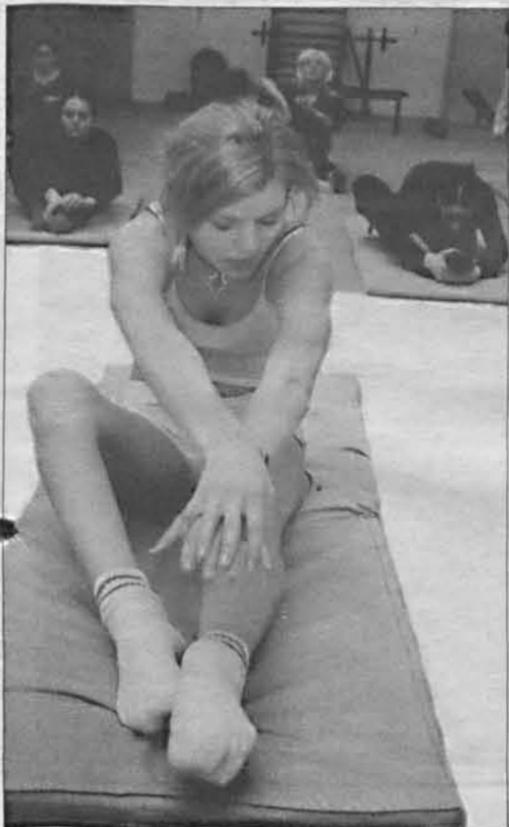
У імпрэзе бралі ўдзел "Міс Беларусь — 2000", "Міс фота — 2002", "Літл міс Беларусь", ад якіх таксама былі цёплыя віншавальныя словы і пажаданні.

Дзяўчатам-выпускніцам уручылі дыпломы аб заканчэнні Нацыянальнай школы прыгажосці, і юныя мадэлі выказалі ўдзячнасць дырэктару школы З. Дусенцы, усім настаўнікам пажадаўшы сваёй alma-mater вялікіх поспехаў і працвітаня.

Марыя КАСЦЮКЕВІЧ

НА ЗДЫМКАХ: урок дэфіле; Вольга БАРАДНЮК (выпуск 2003 г.); у спартыўнай зале.

Фота Я. КОКТЫША

ФЭСТЫ

14—15 чэрвеня ў латвійскім горадзе Цэсіс праходзіў ужо III Балтыйскі сярэднявечны фестываль. Разам з латышскімі, нямецкімі, польскімі, расійскімі аматарамі Сярэднявечча ў гэты прыгожы старажытны горад прыехала і вялікая каманда беларускіх рыцараў са сталічных вайскова-

гістарычных клубаў Унія "Меч і крумкач", "Карона Захаду", "Тэўтоніка", "Dueldance" і гомельскага "Сцяга Алега Святаслава".

Фестываль, які штогод ладзіцца для магутных сцен былой тэўтонскай цытадэлі, вабіць шматлікіх турыстаў перш за ўсё разнастайнай праграмай: тут можна пабачыць амаль усе бакі жыцця сярэднявечнага чалавека, самому стаць часткай ажыўшай гісторыі. У палацавым парку на два фестывальныя дні вырастае сапраўдны горад рознакаляровых шатроў і навесаў, выстройваюцца драўляныя сталы для вечаровага піра. На невяліччай сцэне ні на хвіліну не перапыняецца дзея: музыкаў-шатландцаў змяняе сярэднявечны тэатр, а яго — дэманстрацыя рэканструяваных вікінгаўскіх і балцкіх касцюмаў. Побач выступаюць самадзейныя і прафесійныя калектывы, якія займаюцца аднаўленнем старажытных танцаў, а ў драўляных гандлёвых радах майстры з Германіі на вачах публікі вырабляюць гліняны посуд, выплаўляюць скандынаўскія ўпрыгожанні са срэбра, ткуць палатно, плятуць паясы са складанейшым узорам. Тут можна набыць амаль усё, што

МАСТАКІ

Творчасць мастака-пейзажыста Валерыя ШКАРУБЫ — гэта няўтольная смага пазнання прыгажосці і жаданне яе ўсяму свету. Ягонья краявіды ўспрымаюцца менавіта так паўсюль, куды б ён ні паехаў з выставамі, а быў ён у Кітаі, Грэцыі, Расіі, ЗША, Францыі, Італіі, Германіі, Бельгіі, Аўстрыі, Славакіі, Даніі, Турцыі, Польшчы.

звязана з Сярэднявеччам — ад шыкоўнага футра ці кальчугі да сучаснага кампакт-дыска з запісам старадаўняй музыкі.

Але найбольшую колькасць гледачоў заўсёды збірае рыцарскі турнір, які праводзіцца па ўсіх сярэднявечных законах. Сёлета перамога дасталася беларусу, Брыяну ла Танісу (Дзянісу Дунаеву) з мінскай Уніі "Меч і крумкач". Менавіта ён заваяваў права назваць сваю любую каралевай турніру, а таксама атрымаў прыз — прыгожы, апраўлены срэбрам рог. Завяршыўся турнір начным пірам у гонар пераможцы, на якім гасцей частавалі стравамі,

МАГІЯ СЯРЭДНЯВЕЧЧА І БЕЛЫХ НАЧЭЙ

прыгатаванымі выключна па старажытных рэцэптах.

Другі і апошні фестывальны дзень быў аддадзены вайсковым забавам. Найбольш смелыя маглі паспрабаваць сябе ў якасці лучнікаў, а астатнія — стаць сведкамі трох бугуртаў (агульных баёў), дзе зноў перамагла каманда на чале з беларускімі "германцамі" з Уніі "Меч і крумкач". Завяршыла фестываль тэатралізаванае ўзяцце замка, падчас якога была задзейнічана нават артылерыя.

Прыцягальнасць Сярэднявечча і магія белых прыбалтыйскіх начэй год ад году збірае ўсё больш людзей, апантаных старажытнай культурай. Але каб адчуць гэтую непаўторную атмасферу, неабавязкова выпраўляцца ў доўгае падарожжа. 3—4 ліпеня ў Нясвіжы мае адбыцца яшчэ адзін медыявальны фестываль. Ён пройдзе пад назвай "Старадаўні Нясвіж" і будзе прысвечаны 780-годдзю горада. На гэты час заяўкі на ўдзел у фэсце даслапаля 40 сярэднявечных клубаў і музычных гуртоў з дзевяці краін Еўропы. Арганізатары абячаюць вялікую колькасць дэманстрацыйных пляцовак, дзе будуць узноўлены абрады, тэатр, рамёствы, стравы, фехтавальнае майстэрства, медыцына, водныя і "сухпутныя" гульні і забавы. Адна з асноў-

ных мэт фестывальнай праграмы — непасрэднае далучэнне гледачоў да культуры IX—XVI стагоддзяў. Кожны жадаючы сам зможа спячы блін, прымераць старадаўні строй, выразаць сабе лыжку, адрэзаць граматы.

Падчас фэсту пройдзе цэлы шэраг унікальных акцый. Адна з іх — аднаўленне старой забавы князеў Радзівілаў. Адбудзецца пераадоленне воднай перашкоды — "Гібралтарскага праліву", высадка дэсанта на бераг, штурм грознай фартэцыі. Таксама будуць прэзентаваныя "Сярэднявечны дзябетычны праект", калекцыя рэканструяванай бялізны (пры ўдзеле кампаніі "Serge") і абутку. Адбудзецца падчас фестывалю і доўгачаканая прэм'ера кінастужкі "Анастасія Слуцкая" з удзелам у паказах членаў здымачнай групы фільма.

Усе падзеі гэтага сярэднявечнага свята будуць падрабязна асвятляцца ў тэлеверсіі фэсту, якую будзе рыхтаваць ОНТ. Мы таксама абавязкова наведем "Старадаўні Нясвіж" і раскажам пра гэты сярэднявечны фестываль.

Юлія ПАЛАЧАНІНА

НА ЗДЫМКУ: пераможца турніра Брыян ла Таніс.

Фота А. ІЛІНА.

ВЕЧНЫЯ КАШТОЎНАСЦІ

Вядома, што творчы поспех залежыць найперш ад таленту. Але нават самы таленавіты майстар не створыць нічога вартага, калі ў творчым акце не ўдзельнічаюць розум і сэрца. Цудоўнае аднаўленне таленту і душы характарызуе жывапісец Валерыя ШКАРУБУ. Ужо ў першых работах "Пачатак зімы" (1985), "Першая зеляніна" (1986), "Зімі дзень" (1987) мастак здолеў знайсці сваю адметную мову, свае асаблівыя выразныя сродкі. Зараз ён адзін з найбольш вядомых майстроў беларускага краявіду. Яго творчасць пазначана традыцыйнай рэалістычнага пейзажа XX стагоддзя. Апошняя яго серыя "Адвечнае" (2000—2002), якая экспанавалася ў кастрычніку мінулага года, складаецца з 30 жывапісных твораў. У іх мастак стварыў вобразы чыстай, нескранутай прыроды — вечных каштоўнасцей чалавечага існавання. Гэтая серыя сёння ўспрымаецца як кульмінацыя творчай

звалючы мастака, які прыйшоў праз пошук сваёй індывідуальнасці ў мастацтве да твораў нацыянальнага характару, да вобразаў адвечных. У карцінах серыі "Адвечнае" адлюстраваныя такія першаэлементы прыроды як гармонія, мера, рух, энергія, рытм, свет, прыгажосць: "Апошняе святло", "Вечар", "Мелодыя цішыні", "Хваляванне", "Роздум" і іншыя. Дарэчы, карцінам Валерыя Шкарубы папярэднічае вялікая падрыхтоўчая праца на пленэры, натурныя пошукі.

Асаблівая вытанчанасць дробнага мазка, гармонія форм і фарбаў, жывасць рэфлексаў, глыбінная зменлівасць святла і паветра — гэта асноўныя прыкметы аўтарскага стылю серыі "Адвечнае". Мастак выяўляе сутнасць прыроды ў лепшых традыцыях класічнага жывапісу.

Галіна ФАТЫХАВА

НА ЗДЫМКАХ: Валерыя ШКАРУБА; "Сцяжына".

**Белых начэй мы
не пабачылі.
Шкада.
Бо акурат на самыя
кароткія ночы прыпала
фэстывальнае бяссонне.
Змяркалася хутка, неба
над Маладзечнам
рабілася цёмнае
ад хмар,
з якіх раз-пораз густа
саяліся сэрэбрынкі
дажджу. Дождж мог
зрабіць шэрымі
фэстывальныя дні.
Але яны, як і ночы,
атрымаліся...
срэбратканымі.
Ад нігачак жывой
нябеснай вады.
Ад повязі спеўных
галасоў
ды інструментальных
перазоваў.
Ад меланхалічных
успамінаў, светлых
фантазій ды надзей.**

Першы намеснік старшыні Мінскага аблвыканкама Л. КРУПЕЦ, мэр Маладзечна М. ЧУРСІН, міністр культуры Л. ГУЛЯКА.

Спеўная талака.

Мітынг ля музычнага вучылішча.

Вядучыя праграм А. СПІРЫДОВІЧ і Г. ДАВЫДЗЬКА.

Маэстра М. ФІНБЕРГ.

СОЛАДКА СЭРЦУ МАЛІЦЦА

Праграме ўрачыстага адкрыцця Нацыянальнага фэстывалю беларускай песні ды паэзіі "Маладзечна-2003" назву даў радок Уладзіміра Жылкі: "Беларусь, на цябе я малюся!" І не ўласным вершам, а словам-эсэ пра гэтага своеадметнага паэта звярнуўся ў той вечар да глядачоў Леанід Дранько-Майсюк, паўтарыўшы, як заповіт: "О, як соладка сэрцу маліцца: Беларусь, Беларусь, Беларусь!" Колькі сэрцаў шчыра і моўчкі адгукнулася, падхапіла гэтую малітву...

Стракатасць фэстывальных імгненняў. Ганараванне лаўрэатаў сёлетняга Рэспубліканскага конкурсу маладых эстрадных выканаўцаў, а гэта Уладзімір Аўчароў, Максім Сапацькоў, Руслан Аляхно, Аляксандр Звяровіч, мужчынскі вакальны квінтэт "Рэй". Уручэнне Дзяржаўнаму канцэртнаму аркестру Беларусі на чале з маэстра Міхалам Фінбергам прэміі імя Уладзіміра Мулявіна, заснаванай аргкамітэтам, і спецыяльнага прызга (аўтамабіля) Маладзечанскага гарвыканкама. Прывітанне гасцям і ўдзельнікам свята ад кіраўніка дзяржавы (пад патранатам якога яно і ладкавалася), зачытанае міністрам культуры Леанідам Гулякам, і кошык чэрвеньскіх кветак — ад Прэзідэнта. Літаратурныя сустрэчы; выступленне Нацыянальнага акадэмічнага народнага хору Беларусі імя Генадзя Цітовіча поруч з цюменскімі беларускамі; прэзентацыя камерных калектываў Дзяржаўнага канцэртнага аркестра ў новым Палацы культуры; мітынг ля помніка Міхалу Клеафасу Агінскаму...

Размову пра фэстывальныя імпрэзы працягнем у наступным нумары "ЛіМа".

С. БЕРАСЦЕНЬ

Сапіруе Д. КАЧАРОУСКІ.

Помнік М. Кл. АГІНСКАМУ.

Ансамбль флейтыстаў "Сірынкс".

Старшыня Саюза беларускіх пісьменнікаў А. ПАШКЕВІЧ.

Пакуль няма дажджу...

Алена КОБЕЦ-ФІЛІМОНАВА

ЯНКА МАЎР І ЭСПЕРАНТА

У 20-30-я гады Савецкі Саюз называўся пралетарскай дзяржавай, і ўсё самае лепшае ў ёй называлася пралетарскім. Тое ж было і ў Мінску. Завод "Пралетарый", вуліца Пралетарская (цяпер Янкі Купалы), пралетарскі паэт і нават міжнародная мова эсперанта называлася пралетарскай. Лепшай яе не назавеш, але ў дваццатыя і трыццатыя гады яна была ў навіну ў Беларусі, а таму моднай і лічылася перспектыўнай. Хоць у нас яна і не прыжылася, але ў той гістарычны перыяд, калі ўсё памалася і абнаўлялася,

рабіліся спробы перакладаць на гэту штучную мову ўсё самае лепшае, што напісалі на той час беларускія пісьменнікі.

Лепшых пісьменнікаў (нават калі яны і не з рабочых) таксама называлі пралетарскімі. Таму і перакладзілі ў першую чаргу на мову эсперанта творы Янкі Купалы, Якуба Коласа, Цішкі Гартнага, Алеся Александровіча, Рыгора Кобеца, Платона Галавача, Янкі Маўра і іншых. Лічылася, што мова эсперанта стане магутным сродкам сувязі паміж нацыянальнымі літаратурамі СССР і заходняй літаратурай. У Мінску нават існавала Беларускае бюро міжрабсвязі СЭСР з літбрыгадай перакладчыкаў, якое разам з часопісамі "Маладняк", "Польмя", "Узвышша", "Чырвоны сейбіт" і газетай "Літаратура і мастацтва" займалася прапагандай гэтай міжнароднай мовы.

Часопіс "Международный язык" (1933) паведамляў: "...переведены уже на эсперанта "Гута" Кобеца, "Наступ на Горны" Ц. Гартнага, стихи Александровича, Я. Коласа и Я. Купалы. Переводятся «Спалох на Загонах» П. Головача, сборник стихов Я. Коласа, Александровича».

Той жа часопіс надрукаваў меркаванні аб эсперанта Янкі Купалы, Якуба Коласа, Платона Галавача, Рыгора Кобеца, Цішкі Гартнага. Усе яны надавалі вялікае значэнне гэтай мове. Якуб Колас нават пра-

панаваў уключыць яе як абавязковую дысцыпліну ў школах.

Але самую вялікую зацікаўленасць да эсперанта праявіў Янка Маўр. Ён нават вывучыў гэту прыдуманую мову, што дапамагло яму ў напісанні кнігі для дзяцей "Амок" (пра народнае паўстанне на востраве Ява супраць каланіяльнага прыгнёту). Справа ў тым, што эсперантысты з Явы сабралі яму шмат каштоўных матэрыялаў і фактаў пра гэтае паўстанне, і каб азнаёміцца з імі, Маўр быў вымушаны вывучыць мову, бо сам на Яве ніколі не быў. Адсюль і вялікая зацікаўленасць пісьменніка да эсперанта.

Больш за ўсё пашанцавала Маўру. Калі б не эсперанта, не было б у беларускай літаратуры твора "Амок". А можа б, і быў?..

Янка Маўр. Ён быў вялікім фантазёрам.

МАСАЖ

Было гэта ў 1963. У мяне выйшла першая кніжачка казак, а Янку Маўру споўнілася восемдзесят год. Ён запрасіў на сваю кватэру (на Карла Маркса) гасцей, сярод запрошаных была і я. Людзей набілася шмат, радня, пісьменнікі, вучоныя, але месца хапіла ўсім у прасторным пакоі за вялікім гасцінным сталом. Калі госці падвыпілі і смачна закусілі, Янка Маўр запрасіў усіх прайсці ў яго кабінет. Хітранька ўсміхаючыся і падміргнуўшы камусьці, ён падышоў да мяне, узяў за лакаток і павёў першай. Натоп гасцей памкнуўся за намі. Усе глядзелі на мяне зацікаўлена, моўчкі і таксама з усмешкай. Такая ўвага да мяне кранала, але і насцярожвала. Я ламала сабе галаву, каб здагадацца, чым выклікана да мяне такая зацікаўленасць, і што будзе

далей? Але намаганні мае былі дарэмныя.

Янка Маўр пачакаў, пакуль усе збярэцца ў пакоі. Стаялі натоўпам, бо сесці не было дзе. Адно толькі крэсла, драўлянае, але шыкоўнае, як каралеўскі трон, стаяла амаль пасярэдзіне кабинета. Янка Маўра падвёў мяне да яго і сказаў: — Сядай, Аленка! Калі ласка! Смялей жа! Ну!

Усе стаяць, і ён стаіць, а я... Ды што тут зробіш? Імянінік так пажадаў.

Я села. І адразу ж крэсла затрэслася, як у ліхаманцы, дробненькая, нібы падключанае да электрасеткі. Так яно і было! Я ўскочыла, як ашпараная, бо мяне працяла токам! Гэты "лекавы трон" змайстраваў Янку Маўру яго брат-фізік, вучоны з акадэміі навук! Ён сканструяваў яго па просьбе Маўра для масажу ад радыкуліту!

Так разыграў мяне Янка Маўр. Як жа ўсе смяліся! Гучней за ўсіх смяяўся імянінік. Ён смяяўся, як дзіця, задаволенае тым, што жарт яму ўдаўся. Я стаяла разгубленая, а потым... смяялася разам з усімі. Аказалася, што ўсім, хто ўпершыню прыходзіў да Янкі Маўра, давалося пасядзець на гэтым "троне" і прыняць "масаж". І ўсе таксама ўскоквалі... ад нечаканасці.

Дзіцячы пісьменнік нават у старасці застаецца дзіцём. Такім быў і Янка Маўр.

Апошняя мая сустрэча з гэтым цікавым вясёлым чалавекам адбылася ў 1966 годзе ў мінскім палацы піянераў, які адзначаў сваё трыццацігоддзе. На сустрэчы выступалі Янка Маўр, Эдзі Агняцвет, Тамара Цулукідзе, Ядвіга Бяганская, Рыгор Барадулін і я. Захаваўся фотаздымак у газеце "Піянер Беларусі".

Праз чатыры гады Янкі Маўра не стала.

БЕЛЫЯ АНЁЛЫ ЯГО РАДЗІМЫ

У кожнага чалавека ёсць свой анёл-ахоўнік, які дадзён яму пры нараджэнні. Гэтая нябачная, але вялікая сіла назаўсёды звязвае нас з тым адзіным куточкам зямлі, дзе прайшло дзяцінства, дзе наталілася сэрца любові.

Мастак Уладзімір Цітавіч Гардзеенка жыве ў Мінску, але думкамі і пачуццямі ён ў роднай вёсцы Клівы Хойніцкага раёна. Можна доўга пералічваць творы, прысвечаныя яго малой радзіме. Яны кранаюць шчырасцю і светлым смуткам, пакідаюць след у памяці.

"Жыццё пражыць — не поле перайсці" — вядомае выслоўе нагадвае нам назву кнігі "Прайсці праз зону". Кніга, складзеная з твораў беларускіх празаікаў і паэтаў, цалкам прысвечана паслячарнобыльскаму беларускаму Палесцю; упрыгожана карцінамі мастака Уладзіміра Гардзеенкі. Так, упрыгожана, я не памылілася. Мастак, які глядзіць у будучыню, заўсёды чэрпае сілы з казкі дзяцінства, насуперак чарнобыльскай трагедыі, што чорнымі крыламі накрыла родныя краявіды. Яго палотны, кранаючы болям, даюць надзею на адраджэнне Палескага краю.

Выдатны вынік творчага плёну У. Гардзеенкі за апошнія гады — выстаўка, якая праходзіла ў Палацы мастацтваў. Яна з'яўляецца красамоўным пацвярджэннем шматграннасці таленту мастака.

У кожнага часу свой твар. Каму, як не творцу гэта ведаць. Не могуць пакінуць аб'якавымі партрэты нашых суайчыннікаў.

Шмат палотнаў прысвечана помнікам архітэктуры Беларусі. Кранаюць пшчотай вобразы роднай прыроды. Сціплыя палявыя кветкі тут выглядаюць больш шыкоўна, чым клумбы каралеўскіх аранжарэяў.

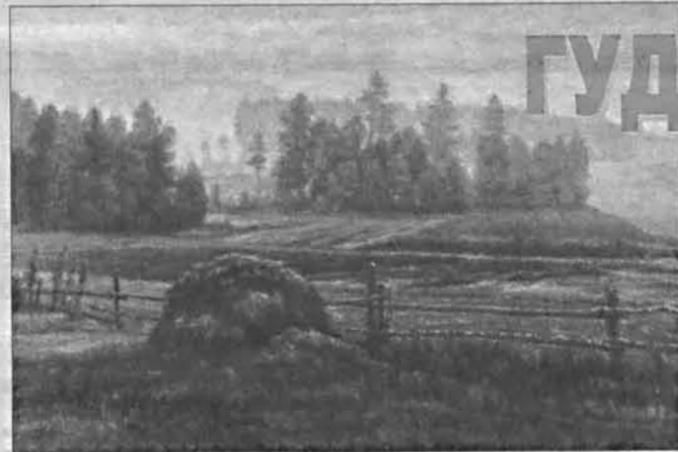
Чамусьці ў вачах стаіць карціна пад назвай "Перасяленцы" (зноў вяртаем-ся да сумнага). Жыхары палескай вёсчакі пакідаюць свой родны кут, развітваюцца з роднымі краявідамі. Са слязьмі на вачах, глядзяць на родныя двары і сядзібы. Белая квецень вясковых садоў нібы белымі крыламі захінае іх вёску.

І верыцца, што белыя крылы анёлаў Радзімы ўратуюць яе і вернуць да новага лепшага жыцця...

Людміла САБІНА

МУЗЕІ

Калі ехаць у Астравецкі раён на Гродзеншчыне, з боку Ашмянаў, трапляеш у маляўнічы мясціны, перапады нізін і ўзвышшаў, што вельмі падобна, як сведчаць многія, на швейцарскія краявіды. Дык вось гэта і ёсць гудагайская зямля, якая асабліва адметная сваёй прыгажосцю ранаіцай, калі над Гудагаем пануе туман.

Адметна гудагайская зямля і сваёй гісторыяй, у даследаванні якой, раскрыцці «гістарычнага туману» вельмі шмат зрабіў прафесар Адам Мальдзіс.

Феномен гудагайскай зямлі выявіўся ўжо ў XVIII ст., калі паўстаў касцёл Маці Божай у мястэчку Гудагай, а затым з пабудовай у 1874 годзе чыгункі ўтварыўся пасёлак Гудагай. Што датычыцца тапоніма Гудагай, то, як сцвярджае А. Мальдзіс (кніга «Астравеччына — край дарагі...»), гудамі (гудасамі) балты называлі старажытнае племя, што засяляла тады гэтыя землі. Самая доўгая вуліца пасёлка Гудагай у наш час называецца Зялёная. Раней гэта была вёска Табарышкі. Як вынікае з даследаванняў назва вёскі ўзнікла тады, калі ў час паўстання Тадэвуша Касцюшкі (канец XVIII ст.) тут стаялі табары паўстанцаў.

Нават кароценькі экскурс у гісторыю паказвае, што ідэя стварэння музея «Зямля гудагайская», якая з'явілася ў настаўнікаў-энтузіястаў на чале з Марыяй Васіленак Гудагайскай сярэдняй школы, была неабходнасцю тэрмінова зафіксаваць, захаваць і данесці да кожнага рэгіянальную гісторыю, асабліва да маладога пакалення.

Урачыстае, з запрашэннем ганаровых гасцей, адкрыццё музея ў 2002 годзе завяршыла пяцігадовую напружаную працу па зборы экспанатаў і стварэнні цікавай экспазіцыі.

І вось у музея «Зямля гудагайская» — своеасаблівы юбілей, гадавіна з дня яго стварэння. Урачыстасці падзеі спрыяла і тое, што гэты дзень нараджэння адзначаўся неўзабаве пасля Дня музеяў і ў вялікае хрысціянскае і асветніцкае свята — Дзень славянскага пісьменства.

На працягу года музей не проста існаваў, а жыў паўнакроўным жыццём: яго наведала 466 чалавек, было праведзена 26 экскурсій, экспазіцыю папоўніла амаль паўтысячы новых экспанатаў. Экскурсаводы, у гэтай якасці працуюць вучні, працавалі 8 экскурсій па музеі: 2 аглядалынія і 6 тэматычных.

ГУДАГАЙСКІ ТУМАН

На гадавіну былі запрошаны людзі, непасрэдна звязаныя з гудагайскай зямлёй, чые імяны прадстаўлены ў музейнай экспазіцыі, жывыя сведкі гісторыі ці актыўныя збіральнікі і стваральнікі яе: краянаўцы В. Жалняровіч і І. Сяркоў, ветэран Вялікай Айчыннай вайны І. Клусевіч і старшыня раённай арганізацыі воінаў-інтэрнацыяналістаў С. Ціток, даярка калгаса «Шлях Леніна» Р. Беяда і майстрыха саломяплення В. Тварагаль.

Асаблівым госцем на свяце быў Алег Драбышэўскі — вядомы на Беларусі і за яе межамі мастак-жывапісец, які нарадзіўся і вырас на гудагайскай зямлі і прысвяціў ёй шэраг сваіх найбольш тэмаматычных работ, прасякнутых святлом і цяплом маленькай радзімы. Нядаўна ў Мінску прайшлі дзве яго персанальныя выстаўкі ў галерэй «Імкненне да гармоніі» Беларускай дзяржаўнай акадэміі фізічнай культуры, дзе выстаўка мела статус міжнароднай, і ў Доме Урада: пейзажы А. Драбышэўскага «Радзіма», «Гудагайскі туман», «Хата дзедка Караля ў Палушах», «Сонейка пясное» і многія іншыя экспанаваліся для членаў Савета Рэспублікі, депутатаў Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь, адказных службовых асоб Адміністрацыі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь, Савета міністраў нашай краіны.

Алег Драбышэўскі перадаў віншаванне ад знакамітага вучонага Адама Мальдзіса, зямляцтвам з якім ганарыцца не толькі

Гудагай, а і ўся Астравеччына і якому, дарэчы, прысвечана значная і найбольш цікавая частка музейнай экспазіцыі. Сам Адам Мальдзіс з-за сваёй пастаяннай занятасці не змог скарыстаць запрашэнне, але застаўся верным сабе: перадаў музею шматлікія падарункі, асабліва каштоўным з якіх з'яўляецца даўнейшая карта тутэйшых мясцін. У дар музею перададзены таксама нядаўна выдадзены зборнік «Беларусь — Японія», у якім змешчаны матэрыялы другіх Гаш-

кевічаўскіх чытанняў, што адбыліся ў Астравіцы ў мінулым годзе, і іх архіў.

Не з пустымі рукамі прыехаў з Мінска ў родную школу і сам Алег Драбышэўскі. Ён заўсёды ў час наведвання Гудагай прывозіць на прагляд свае новыя работы — нібы правярэе на земляках іх мастацкае ўздзеянне. Тое ж адбылося і на гэты раз: мастак прадэманстраваў новую карціну, на якой адлюстраваны знаёмыя і дарагія сэрцу большасці прысутных палушанскія мясціны, і нават напрасіў прысутных дапамагчы яму вызначыцца з яе назвай. У дар музею мастак перадаў адну з лепшых сваіх карцін — «Гудагайскі туман», а таксама пэндзі і фарбы, якімі гэта работа пісалася, яны папоўняць тую частку экспазіцыі, якая прысвечана творчасці Алега Драбышэўскага.

— Музею «Зямля гудагайская», адзін год, — сказаў на імпрэзе дырэктар Гудагайскай сярэдняй школы Віталь Лянкевіч. — А самой гудагайскай зямлі — непараўнальна больш. Гэта значыць, што наперадзе яшчэ вельмі шмат спраў, пошукаў і знаходак у стваральнікаў і захавальнікаў музея.

Ніна РЫБІК

НА ЗДЫМКАХ: карціна А. Драбышэўскага «Гудагайскі туман»; А. Драбышэўскі ўручае арганізатару музея М. Васіленак падарунак А. Мальдзіса — даўнейшую карту тутэйшых мясцін.

БЕЛАХВОСЦІК Валянцін Сяргеевіч

Тэатральнае мастацтва Беларусі, грамадскасць рэспублікі панеслі цяжкую страту. На 69-м годзе жыцця перастала біцца сэрца акцёра Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы, народнага артыста Беларусі, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь Валянціна Сяргеевіча Белавосціка.

В. С. Белавосцік нарадзіўся 6 верасня 1934 г. у в. Багушэвічы Бярэзінскага раёна Мінскай вобласці. Пасля заканчэння ў 1958 г. драматычнай студыі Беларускага тэатра імя Янкі Купалы, а ў 1965 г. — Дзяржаўнага інстытута тэатральнага мастацтва ў Маскве ён быў залічаны ў трупы Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы, з якім назаўсёды звязаў свой творчы і жыццёвы лёс.

Заўзятая працавітасць, талент, пераёмнасць волі старэйшых артыстычных пакаленняў — усё гэта выявіла яскравую, творчую, артыстычную асобу Валянціна Белавосціка. Ён арганічна спалучаў на сцэне жыццёвае падабенства з яркім тэмпераментам акцёра. Вобразы, створаныя акцёрам у беларускім рэпертуары, вылучаліся глыбокай жыццёвай прадавай, нацыянальнымі каларытамі.

Валянцін Белавосцік умеў паказаць у кожным драматычным вобразе глыбіню ўнутраных перажыванняў, з павагай ставіўся да беларускага мастацкага слова, якое заўсёды гучала па-народнаму сакавіта і рабіла асабліва прыкметнымі выступленні акцёра як у камедыі, так і ў трагедыі.

З 1965 г. В. С. Белавосцік плённа здымаўся ў кіно, якое прынесла акцёру ўсенародную славу. Сярод лепшых фільмаў: "Аптымістычная трагедыя", "Учора, заўтра і заўсёды", "Дума пра Каўпака", "Рудабельская рэспубліка", "На ростанях", "Воўчая зграя", "Трэцяга не дадзена", "Плач перапёлкі", "Эпілог".

У 1989 г. за ролі ў радыёспектаклях "Хамуціус" паводле А. Куляшова і "Рыбакова хата" паводле Якуба Коласа артыст быў узнагароджаны Дзяржаўнай прэміяй Рэспублікі Беларусь.

У 1994 г. В. С. Белавосцік атрымаў ганаровае званне "Народны артыст Беларусі".

Да апошняга часу Валянцін Сяргеевіч Белавосцік выходзіў на сцэну. Моцнае ўражанне пакінула роля купалаўскага артыста ў нязвычайнай для драматычнага тэатра опернай пастаноўцы "Фаўст" паводле Гётэ. Гледачы тэатра імя Янкі Купалы памятаюць яго незабыўныя ролі: Кейстут у спектаклі "Князь Вітаўт" А. Дударова, "Анёл" ("Тутэйшыя" Янкі Купалы), сэр Джон ("Касцюмер" Р. Харвуда), Сват Зуйка ("Страсці па Аўдзею" У. Бутрамеева)... Светлая памяць пра таленавітага артыста, цудоўнага, сціплага чалавека назаўсёды застаецца ў нашых сэрцах.

У. Н. Дразын, А. В. Праляскоўскі, І. А. Карэнда, Л. П. Гуляка, Я. У. Рыбакоў, М. Я. Паўлаў, Г. А. Арлова, Г. С. Аўсяннікаў, В. Д. Анисенка, В. М. Баркоўскі, З. І. Браварская, І. І. Вашкевіч, Г. М. Гарбук, Б. Ф. Герлаван, Г. В. Давыдзька, А. А. Дудараў, М. Г. Захарэвіч, А. І. Клімава, Б. І. Луцэнка, А. Л. Мілаванаў, А. К. Памазан, В. М. Раеўскі, Р. Б. Смольскі, Г. С. Талкачова, В. П. Тарасаў, Ф. І. Шмакаў, А. В. Яфрэмаў, Р. І. Янкоўскі.

НА ЗДЫМКУ: Валянцін БЕЛАХВОСЦІК у спектаклі "Радавыя".

СПАДЧЫНА

Выяслаў АДАМЧЫК

(Заканчэнне. Пачатак у 24 нумары)

Панядзелак, 28 жніўня 1978 года

На суботу і нядзелю вырваўся з чацвёртае палаты да брата і ўжо разам з ім праз Полужні, дзе яшчэ стаўся лужок, але ўжо абапал якога выбудавалі цагляныя склады, схадзіў у Варакомшчыну. Брат па дарозе, на "весавай", дзе Віталь Кяшук са Стан-

ДЗЁН

кевічам узважвалі навагрудскія машыны з вуглём — не, спярша пустыя, — прычашчаўся.

У Полужнях на нарыхтоўчай базе засталі мацэру, што прыйшла на варту заміж бацькі. Перачкалі дождж і шырокаю, як у нас казалі, дарогаю, што некалі выбягала на Азярышчанскую грэблю, каля Жуковае гары пайшлі ў вёску.

Мяне брала дзіва, што ўжо Язэпавым (Лазовік) і Мацюшкавым полі на грудзе, дзе падымалася дарога на Руськае поле, густа зацямянеў хвойнік, пасаджаны гады чатыры назад. Адтуль з грудой па лагчыне абапал рова, вымытага вадою, ён цягнецца аж пад шашу да вёскі — бярэзнік уперамжку з соснамі.

Хата была замкнёна. Бацьку мы спаткалі напроці Гульнікавай хаты каля каменняў і клёна — ён ішоў з садку. Дома пры чарцы трохі пасядзелі за даўнейшым ясеневым сталом, некалі пафарбав. на чорна, а цяпер чыста вымыт. і паскрэбеным нажом, пагаварылі і вярнуліся ў Наваельню ўжо ляском за рэчкаю, дзе ў густым шчытніку перад Марыліным ровам я знайшоў два баравічкі.

У нядзелю хадзілі зноў, але перашкодзіў дождж з градам, што загнаў нас на помпу, што некалі чахкала і чыхала, беручы з рэчкі ваду. Яшчэ і цяпер там ёсць дзяжурны, што распісваецца ў шырокім журнале, і стаяць два паравыя катлы, у якія некалі ад чыгункі жалезнаю танкаю-ваганеткаю падвозілі вугаль.

Даўнейшае асталося толькі ў лесе — шум хвойніку, галубенькі мох, слізкая ігіца і таносенькі цўкат сініцы...

Чую яе і цяпер за акном на мокрай яблыньцы, жаўтлява-шарую, як рыбка-курмяшка, з белымі шчочкамі і чорным бэрэцікам на галоўцы. Яна пералятае з галіны

на галіну аблатошанага ўжо дрэва, што шырокім зялёным лісцем шоргае па шыбе акна.

[неразб.], пасля ранішняга абходу выпісалі чарнявага механізатара і на яго месца (дарэчы, на маё, бо я перабіраюся да сцяны, адбыўшы тэрмін "навабранца" спаць пасярод палаты) прыйшоў, накульгваючы, невысокі, з адтапыранымі вушамі, мужчына.

— Во, Галубоўскі! — заварушыўся на лажку рыжы рабаваты Семлярнік.

— Ага, прыйшоў, каб каштыле паправілі. З нагою нешта прылучылася, — ён памацаў бялячае капена. — Сама праз сябе. Дошку хацеў на капена паставіць.

— Як там? — запытаўся, адняўшы голаў ад падпёртае рукі, пажылы нізенькі мужчына з Петрашоў.

— Ды ўсё, лічы, пазвозілі з поля.

— А я во сяджу ды думаю, што канюшына змарнуецца... Я адыходзіў (у бальніцу) — цвіла. Каб скасілі, як тая пагода была, а то ні сабе, ні людзям.

— Цяперашнімі часамі... — не дагаворвае мужчына з адтапыранымі вушамі.

— У нас німа таквеля.

Пасля полудня — сухая плазма.

Мяне кінула ў жар, залажыла вушы, і адразу на целе высыпаў трут — густы, чырвоны.

Я спярша ўчуў, як мяне разбіраў сверб... Потым, здэціў, пачала пухнуць скура на лбе і пячы, гарэць шчокі.

Я памацаў лоб... Скура была як нежывая і на руцэ /каля жылкаў убачыў трут. Я папрасіў Якшука/Баравіка паклікаць сястру.

— Храсты ў кусты, — смяецца шчарбаты Якшук з Петрашоў.

— Улісціў, так улісціў, — злуе рабаваты Семлярнік, — прэнткі які. Пагоны пакідоў, бацьшы!..

— Да пагонаў патрэбны і мундур.

26 снежня 1978 года. Аўторак.

Сёння з работы прыйшоў сюды, ў 14 палату на чацвёртым паверсе, у тэрапеўтычнае аддзяленне. Абрэдлі за гэты год мне бальніцы — трэці раз ужо ў іх.

На сталае застаўся "Год нулявы", з якога я выбіўся на нейкую ўжо лічбу — пачаў пісаць, і на табе — бальнічная палата, пігулачкі но-шпы ды алахол.

У прыёмным пакоі, дзе я праседзеў, можа, з паўгадзіны, стары, з голым чэрапам ды <пазлацанымі> акулерамі, дзед рэгістраваў мяне, пытаючы спярша прозвішча, узрост, месца работы. Потым я сядзеў у пакойчыку, раздзеты, чакаючы, покуль прынесуць адзежу. Але прыйшоў доктар, загадаў легчы на кушэтку, агледзеў мой жывот. Спытаў, ці куру, і парадзіў: "Кідайце курыць, пачынайце піць." Я не вельмі разабраў яго жарт і кажу: "Кінуць піць магу, курыць — не." "Гэта горш," — засмяяўся сівавалосы, з сівымі вусамі, доктар — мужчына са мною адных год. Сястра прынесла сіною, злінялую, засціраную куртачку і порткі, старыя разрэзаныя, бо не сыходзіліся на нечай назе, тапкі, нейкія злінялыя трусы і майку (у Наваельні была зжоўкая бялізна, і байкавая куртачка, і порткі папяловыя), зважыла мяне (64 кг.), і змерыла (1 м.71 см.), і прывяла сюды, на

чацвёрты паверх у 14 палату, дзе мы ўтрох — дырэктар універмага, з карычневымі адбанак кружкамі, якому ставілі гарчычнікі, і нейкі, кажуць, цыркач.

Серада, 27 снежня 1978 года.

Уночы не спалася, не памог і родадорм. Звечара не далі спаць гэтыя два падсудеды, што "паміналі" нейкага дзядка: сканаў ён учора нананч, схадзіўшы яшчэ ў гадзін 6 у туалет, а ў 7 ужо быў нежывы.

Змена пагоды — адліга, таму мне і не спалася. У 7 з шпрыцом і тэрмометрам прыбегла сястра, папярэдні з калідора ўключыўшы святло — вялікі малочны шар, што вісіць у мяне над галавою. У мяне 36. Прынесла зноў у шклянкой нізенькай чарачцы чатыры таблеткі — дзве жоўтыя пляскачкі алахолу. У гадзін 10 з тэтаксапам і каробачкай мераць ціск — доктар, бялявая, з ястрабінным носам, ужо не маладжавая, з мяшкамі пад вачыма, кабета.

— Что Вы нервный, я вижу. Надо бросить курить. Давно начали?

— З вайны, — смяюся я.

Загадала прылегчы. Намацала жывот. Знайшла, пацискаўшы пад правым скабам, што павялічана печань.

— І чаго нага халодная. Будзе бяда.

І пайшла папохаць. Папрыпісвала таблеткі — зноў но-шлу, мепрабамат, яшчэ нешта.

Удзень разбалелася галава, і я нічога не піў нанач.

Загадчык магазіна, жуючы яблык, выхваляецца, што два разы гуляў на вяселлі ў До-ме літаратара.

— Красивый там бар.

Дом пісьменніка даўно займаюць гулямі і вяселлямі.

З вечара вярнулася сястра — вочы блішчаць — асалавелі ад гарэлкі і віна, яна кісла смяецца і пора іголкаю ў дупу загадчыку.

Чытаю Шчэпаньскага, яго "Мытыля", каб вывудзіць якую крэсачку для сябе з таго

даўнейшага часу. Покуль што мала гэтых крэсак, "Матиль", здаецца мне, трохі з абцёртымі празрыстымі крыльцамі.

Прабег вачыма "Польмя" — там хваляць толькі літаратурных генералаў. Адзін з іх, кажуць, у "Нёмане" замакнуў на мяне. Не чытаць іх, мінаць усё — рабіць сваё. Я выйшаў на тую дарогу, якая павінна вывесці мяне ў вялікі свет літаратуры. Мой свет жыве ў маёй душы — падняць яго толькі на рукі, паказаць людзям.

Чацвер, 28 снежня 1978 года.

На дварэ пасля ўчарашняй адлігі — мароз, замурованыя вокны, што крышку адталі зверху, прапусціўшы на сцяну ў нашую 14 палату рэдзенькае ў папярочныя (ніжнія) і прадоўжныя (на верхніх балонках) палосы.

Раніцаю прыходзіў Ганчарык — насаты дзядзька ў акуларах — прафесар, адмяніў плазму, прызнаў панкрэатыт і назначыў калепніцу.

Сёння ў сіненькай невысокай чарачцы прынеслі новыя таблеткі. На калідоры каля медсястры, дзе стаіць белая шафка з лякарствамі, круціцца "цыркач", як тут называюць дужага, з чорнымі падголенымі вусікамі, хлопца — нам. дырэктара цырка. Яго выпісваюць, мы застаёмся покуль што ўдвух з дырэктарам універмага, да якога адзін за адным шнуруюць у адвядзеныя прыстарэныя паначкі з кветачкамі і каробкамі цукерак, то чырвоныя мужчыны ў рацінавых дарагіх паліто з прыгожымі каўнерамі — нейкія загадчыкі базаў ды складаў — з бутэлькамі каньякоў ды папярочнымі мяшчочкамі мандарынаў ды вінаграду.

Ніна прынесла мне трохі польскіх "ксэнжак".

Дырэктар мяне ды ўсю 15 палату пачаставаў тым, што прынеслі яму, і я ўчуў, як пачало ціснуць сэрца ад аднаго кілішачка. Значыць, не браць ні кроплі.

Прынеслі нанач дзве пігулкі — дымідрол і [неразб.].

29 снежня 1978 года.

Зноў у нашай палаце поўна райбазавых паначак і чырвоных ад чаркі "малайцоў". Няма дзе прыткнуцца.

Гутарка з Модалем, што ходзіць па калідоры, маленькі, скрыжываўшы на грудзях рукі. Пачынае расказваць пра цяжкі час, пра Харыка, пра тое, што ў «Звяздзе» выступалі Кавалёў, Хадкевіч, Гурскі: "Вобвыск і ў мяне быў. Нічога не знайшлі. Шукалі ў стапе ў Саюзе, дзе я працаваў кансультантам. Стаяў Лынькоў. Маўчаў."

Хадзілі з Лыньковым да Гарбунова. Ён як старшыня, я — як сакратар партарганізацыі. Спыталі, чаму бяруць людзей, якія ж яны ворагі? Гарбуноў на гэта сказаў: "Хлопцы, не будзем чапаць гэтага пытання."

Субота, 30 снежня 1978 года.

Дзень бальнічны пачаўся ў 7, калі медсястра, уключыўшы з калідора электрыку, прыбегла са шпрыцам і белаю эмаліраванай ванначкай, каб зрабіць дырэктару універмага ўкол. Учора я папрасіў доктарку, каб мне адмянілі атрапін і но-шпу, пасля якіх балела запоза. Хоць уночы і раніцаю — неспіхана рэзала справа і злева.

Валодзя, апечаны, чырвоны ад марозу, у доўгім жоўтым кажусе, што я яму прывёз з Варакомшчыны, прыбгаў да мяне. Расказаў пра выстаўку М.Савіцкага ў Палацы мастацтва.

Перад полуднем да нас на канапу ў калідоры падсеў Арэхва — белы як лунь, з чорнымі вусамі. Расказаў трохі пра сябе: сям'я ў 1915 выехала ў бежанства. У 24 военнае яго ўжо накіравалі ў Заход, Беларусь. Перад гэтым ён вывучыў польскую мову. Быў у Празе тры гады. У 1940 вярнуўся ў Мінск. Сям'я загінула. Цанавы збіраўся арыштаваць, бо судзіўся за кватэру, усюды пісаў.

— Гавару па-беларуску. Ведаю, але забываюся, бо нідзе ёю не карыстаюцца, ні ў воднай установе.

Хварэю. У 1915 як захварэў на запаленне, то адгукваецца па сённяшні дзень. Перанёс хваробу ў 13 год.

Ведаю Танка, Брыля, ведаў Пестрака, Кудзельку, Галавача.

— Вінцука Адважнага? Не, не чуў.

— У Картуз-Бярозу пасылалі не асуджаных, а па распараджэнні староста. Дазвол на высілку падлісаў староста. Паліцыя прасіла дазвол. Высылалі праф. лідэраў, не толькі камуністаў, нават прыхільцаў. Высылалі Цата-Мацкевіча, завадатара, ідэолага ўсіх панкоў, каланістаў у Зах. Беларусі. Высылалі на 3 месяцы, але камандант за непаслушэнства і за тое, што не выправіўся, мог дадаць яшчэ 3 месяцы, потым яшчэ 3.

Нядзеля, 31 снежня 1978 года.

Учора разнерваваўся. Доўга не мог заснуць. Мой сусед па палаце па прозвішчы Акінчыч крычаў мне: "Белорусский язык грубый. Например: бел. слово 'трапка.' Я пачаў з яго падсмехвацца:

— Няўжо? А як па-руску будзе 'ануча'?

— А вот яшчо, например: 'платок', по-бел. значит 'сукенка'. Разве красивое слово?

АПОВЕД ЖУРНАЛА ФЁДАРАВІЧА

(Заканчэнне. Пачатак на стар.9)

— А мароз, між іншым, бярэцца...

— Ну, і што, мароз бярэцца? — Баба кінула журнал, паставіла рукі ў бокі і, па-мойму, зусім забылася, што яна ў настаўніцкай. — Думаеш, табе возера за ноч укавала? Возера табе — не карыта свіно. Гэта я сёння ў хлесту рана пайшла, дык у карыце хоць ты пешняй дзяўбі, уся мешанка замерзла.

І тут Аксану прарвала. Я, вядома, яе разумею, але сам вось так адкрыта, напрамую наўрад ці адважыўся б сказаць. Але што я думаю, тое Аксана гаворыць уголос:

— Божа! Ды пашкадуеце вы нашы вушы. Колькі можна слухаць у настаўніцкай пра свіней? Гэта ўвогуле школа ці жывёлагадоўчая ферма?

Ну, вось і разрадзіў атмасферу. Баба аслупянела, вырачыла вочы. Нейкую хвіліну няўцямна пазірала на нас, відаць, пераварвала інфармацыю, нарэшце пачырванела як бурак, схпіла журнал і, нават забыўшыся пра сумку, куляю выскачыла за дзверы.

Баба выглядала так забавуна і ненатуральна, што мы з Аксанай не ўтрымаліся, пырснулі смехам:

— Навошта ты яе так? — ушчуваю Аксану нязлосна. — Чалавек богам пакрыўджаны.

— Бо дастала... Ну, праўда, Віктар Фёдаравіч, колькі ж можна чуць пра яе свіней? Працавала б дзе на вытворчасці, стаяла б ля станка ды тачыла жалезныя балванкі, ніхто б ёй і слова не сказаў. А потым скардзімся, чаму з нас дзеці смяюцца. А што ж ім, плакаць, глядзячы на такіх вась педагогаў? Уяўляеце, прыносіць Грышкаў брат аднойчы свой дзённік, гартаю і вачам сваім не веру: напісана "Адзінка завядзенне дзённіка". Адзін тыдзень. Думаю, недарэчнасць. Другі, трэці тыдзень, а ўсё "завядзенне" разам напісана. У чацвёртым класе чалавек вучыць... І што, ніхто гэтага, акрамя нас з вамі, Віктар Фёдаравіч, не заўважае? Альбо не хочучы заўважаць? Якое мы маем права калечыць дзязей?

— Аксана, мілая, ты нават не ўяўляеш, як цяжка табе будзе працаваць далей з такім вось характарам. Ну, зразумей жа, школа таксама не Храм і не эталон. Тут, як і ў любой установе, ёсць майстры, ёсць рамеснікі, а ёсць шабашнікі. І кожны, між іншым, хоча добра жыць і смачна есці.

— Віктар Фёдаравіч, — узмалілася Аксана, — вы ж самі не верыце ў тое, што зараз сказалі. Школа — не Храм? А што ж тады па-вашаму Храм у нашым жыцці? Я магу зайсці ў царкву і паспавадацца Богу, я магу расказаць яму ўсё, як на духу. Але ж як я растлумачу свайму васьмаму класу, чаму мая калега ёсць на пералынку ў пачатковай школе, расклаўшы на настаўніцкім сталі ў цэлафанавых пакеціках сала, агуркі і цыбулю? Якім чынам я магу давесці дзязей, чаму фізіку Барытона можна запроста на ўроку назваць на "ты" і памянуць, і нават, прабачце, паслаць куды Макар цялят не ганяў. І ў той жа час чаму Журнала памянуць называюць толькі за вочы, але ўсе падлеткі тусуюцца вечарамі ў яго дома і гатовы морду набіць любому, хто сказаў бы пра яго прыкрае слова?

Я засмяяўся.

— Ну, малайчына, а я не ведаў, Аксана, што ты так здорава ўмееш ільсціць. Прыемна безумоўна, грэць яго. Але ж ты памыляешся. Успомні маіх "Заклятыя сяброў" і лётаніі выпускны...

— Усё помню, але ж гэта былі людзі Барытона і нашай Бабенцы.

Аксана Валер'еўна да гэтага часу спавядаецца мне, як святару. Я нават не разумею, чаму. Можна, таму, што яны заадно з Грышкам, а Кармен старэйшы і зараз успрымае мяне толькі як настаўніка і не болей. Хаця мы даўно з ім ужо маглі б стаць сябрамі. З Аксанай мы проста — сябры, і таксама не болей. Грышка гэта добра разумее. Як добра, калі цябе разумеюць!

Званок... Аўрал! Нікога з гарадскіх няма. Мабыць, ізноў дзесьці перамяло дарогу, ці мо не завяліся аўтобусы. У нас жа маразы зімою — чэпэ. Пакуль горад ловіць недзе "папуткі", мы з Аксанай — універсалы. Хуценька размяркоўваем класы. А што іх размяркоўваць, калі даўно ўжо ўсе падзелены: ёй — васьмы і пяты, мне — дзесяты, сё-

мы і шосты. Дзевяты напіша міні-сачыненне: "Вясновая зіма" і нікуды не дзецеца. А вось з маленькімі дзевяцца ваяваць — патрэбна вока і вока...

Бярэм з Аксанай класныя журналы і моўчкі разбягаем.

— Добры дзень, — вітаюся са сваім дзевятым суха і стрымана.

Сёння я павінен быць асабліва стрыманым. Дастаткова закінучы хаця б адно неасцярожнае, вальнейшае слоўца, і мае пляцера самых дарослых у школе хлопцаў разінуць рот да вусэй, заглянуць смяшынку, і спатрэбіцца нямола часу і запалу, каб вярнуць іх у зыходнае становішча. Хаваць няма чаго. Усе мы — людзі дарослыя, разумеем сітуацыю. Таму тлумачу проста і коротка:

— Сёння, хлопцы, будзеце працаваць самастойна, — пішу на дошцы тэму сачынення. — Пастарайцеся выказаць думкі коротка, сцісла, але ясна. Ацэньваць буду не за колькасць, а за якасць напісанага. І пастарайцеся не кланіраваць сачыненні, як у Шатландыі — авечак, ваш генетычны код я ўжо добра ведаю.

Хлопцы засмяяліся, але, убачыўшы мае ссунутыя бровы, змоўклі, у адначасе пасур'езнелі.

— Са званком вашы сшыткі ляжаць у мяне на сталі.

— А можна дахаты? — першым не вытрымаў дысцыпліны Валодзя, якому, ведаю, лягчэй ракету на Марс запустіць, чым напісаць сачыненне за сорак пяць хвілін. Тым болей, што хлопец толькі летась прыехаў з Украіны і з нашаю моваю, нягледзячы на тытанічныя мае намаганні, наладзіў пакуль што толькі дыпламатычныя адносіны.

— Дахаты, Серада, ты прынясеш мне сёння дзённік з аўтографам бацькі. Вельмі хачу яго аўтограф.

— А чэ сегодня? — з нечаканкі хлопец пераходзіць на рускую мову.

— Таму, што сёння ў нас з табою дадатковыя заняткі па беларускай мове, — адказваю спакойна, як змей.

— А, Пячэнне, будзеш ведаць, як высюўвацца з некарэктнымі пытаннямі?! — з'еднічае мой юны цэзка са смешнаю клікухаю Буслік, якую займеў ці то з-за сваёй прывычкі сунуць доўгі, сапраўды як у бусла нос пад любую купіну, ці то з-за свайго прозвішча Буслаеў.

— Дэбаты закончаныя, — аб'яўляю я, — час пайшоў. Адказным за парадак прызначаю... Валодзю Сераду.

— Вечна Серада, ледзьве што, Серада, і чым ты, Пячэнне, так Журналу спадабаўся? — чую ўжо за дзвярыма незадаволены Буслікаў голас і ў адказ катэгарычнае:

— Длинным носом.

Я не звачаю, бо спяшаюся супакоіць шосты і сёмы класы, дзе, адчуваю, пачынаецца вялікая бітва маленькіх народаў.

Не паспелі зачыніцца дзверы за Журналом, як Буслік паспрабаваў захапіць уладу ў свае рукі. Ён выскачыў з-за парты, ірвануў да Мілкі і з усяе сілы ўрэзаў яму "фофана" па лабаціне. Атрымаўся так балюча, што нават заўсёды спакойны, усмешлівы Марат, каго вывесці з раўнавагі было проста немагчыма, за мілы свой характар, відаць, і атрымаў хлопец бяскрыўдную "мульцяшную" клікуху, нават ён не вытрымаў, знячэўку ўскочыў, схпіў кніжку, пагнаўся за крыўдзіцелем. На яго вуснах застыла гатовая сарцаца наіўнае пытанне: "За што?" Разляцеліся па класе крэслы, таксама ні ў чым не вінаватыя. Вось-вось пачуе Журнал. Мілкі нарэшце дагнаў крыўдзіцеля, лёгка яго абсадыў — а сілы ў Бусліка, што ў курана, адно гонару, ды пачаў лупцаваць кніжкаю па чым папала, толькі водгулле ішло па класе.

Хлопцы глядзелі як на дзіва і не верылі сваім вачам. Яшчэ ніхто не бачыў, каб Мілкі біўся, ды гэтак па-сур'езнаму. У Бусліка дзе і характар дзеўся? Прапаў характар, прапала воля і з'едлівасць. І ён, як хлапчане, варты жалю і смеху, безабаронны, атакаваны праціўнікам ды абсаджаны на падлогу, закрываў рукамі твар, прасіўся:

— Пусці! Ну, пусці ж ты, заб'еш, ну хопіць.

А той не слухаў і ўсё размахваў няшчасным ударным падручнікам беларускай літаратуры.

— А ці будзеш яшчэ? А колькі будзеш лезці, буслінае дупло?! У-уб'ю, гад!

— Пусці, бо і праўда пакалечыш, — заступіўся за Бусліка прымхлівы, асцярожны Божанька, засмяяўся, — Ну, ты даеш, Мілкі. Ніколі б не падумаў, што ты такі здаровы.

Божанька ў класе самы моцны дый самы разважлівы. Ніколі свае кулакі без патрэбы не распускае. Дык чаго баяцца яго сілы? Мілкі — той проста нерашучы. А ў гэтага сіла нейкая не такая, як ва ўсіх, а больш духоўная. Вадзім жыве ў сям'і вернікаў, і самое выхаванне не дазваляе яму пакрыўдзіць слабейшага. Хлопцы пра гэта ведаюць і часам карыстаюцца. А ўвогуле Божаньку ў класе любяць і паважаюць. Нават з'едлівы Буслік любіць з ім паспрачацца на вечныя нябесныя тэмы. Тады Божанька становіцца сур'езным, вочы яго запалююцца, язык красамоўнічае. Чалавек падчас такіх дэбатаў выдзяляе столькі, ну, сапраўды нейкае незямное энергіі, што гэтае энергіі хапіла б, каб пераканаць любога. Толькі не Бусла. Бусел проста крыўляецца і здэкуюецца. А Божанька прымае ўсё за чыстую манету. Пакуль нарашце такія спектаклі не перапыняе Пячэнне. Сераду яны па-дзікаму раздражняюць. Не тое, каб ён надта шкадаваў боскага адваката, але не вытрымліваюць нервы трываць словы д'яблавых цынізм. Валодзя, звычайна, спыняе Бусліка на паўслове і "загружае" дробязным якім даручэннем. І той паслухмяна тэпае выконваць. Праклінае ў душы, але ідзе. Ён баіцца Серады. Ненавідзіць, але баіцца.

Не будзем аспрэджваць падзеі? А што тут таго сакрэтнага, калі ў дзевятым класе ўсё ўжо ролі жыццёвыя даўно размеркаваны. Хто каго любіць, хто каго чубіць... Застаецца расказаць пра Ахвяра, самага маленькага і самага, здавалася б, безабароннага хлапчука з дзіўным і непапулярным, бо надта ж напышлівым імем Серафім. Ды які ж ён Серафім, калі ж — Ахвяра. Ускочыў вунь на падаконнік, рагоча, аж пуп трашчыць, смела паказвае пальцам на забіякаў і трасецца ад задалавання:

— Давай, маць яго, Мілкі. Ай, прыкол, мальцы. Зараз Буслу доўгі нос адцяпаюць. Бусел, у цябе нос застрахаваны?

Ну й рабі з ім што хочаш. Ахвяры не тое, што "фофана", дастаткова палец на лоб пакласці, ён і рассыплецца. А вось не засмучаецца, бо прыкаліст нумар адзін ва ўсёй школе, бо пафігістам ходзіць па Сматрычах, і няхай толькі пасмее, хоць і дужэйшы хто, крануць яго пальцамі. Адрозна справу паміеў ці з Пячэннем, ці нават з самім Божанькам. А ўсе мы пад Божанькам ходзім. З Вадзімам жартаваць тое самае, але ж усё яго баяцца. Вось і жыве Ахвяра несудзімым-непадсудным, як у Бога за пазухай. Толькі адзін Пячэнне часам можа паздэкавацца са "святога" Серафіма. І то нязлосна, не абразліва, а бяскрыўдна, дзеля забавы.

Ахвяра сідзіць на падаконніку і лыбы строіць. Мілкі ўсёў вярхом на Бусліка, яшчэ й філасофствуе:

— А што, ён першы палец, заманаў.

Нічога сабе сачыненне на вольную тэму. Зімовая вясна на фоне сакавіцкага блакіту!

— Ладно, голубцы, успокойтесь, харе обниматься, зла не хватает. Журнал не оценит ваши весенние фантазии. После уроков из-за вас сидеть придется, — буркнуў Пячэнне.

— А чаго ён... першы. Бусел дурны, крыжадзюб.

— Я ж не думаю, што ты такі псіх, — Буслу было ўжо не да жартаў.

— Ми-ла-я, ты услышь меня, — саскочыў з падаконніка Ахвяра, гогалем, прытоптаючы, закружыў ля забіякаў.

— Сгінь, Жертва, тебя еще успокаивать! — зароў раптам Пячэнне. — На место, я сказал!

— Падаюць зоры, падаюць зоры, — віртуозна прызямліўся за парту хітры Ахвяра.

А вось назойлівы Бусел так проста здавацца не хацеў. Лічыў вышэй за сваю годнасць:

— Пяткі Журналу ліжаш, камандор, саладзей не станеш, Пячэнне, — гэта быў, можа, першы адкрыты Буслікаў пратэст. Пры іншым настроі той бы нават мо і "зацаніў" такую яго рашучасць, але не сёння. Сёння Пячэнне не з той нагі падняўся.

ФЕСТИВАЛІ

Як паведамілі ў прэс-службе Дзяржцэі Міжнароднага фестывалю мастацтваў "Славянскі базар у Віцебску" першыя дні фестывалю будуць прысвечаны XII Міжнароднаму конкурсу маладых выканаўцаў эстраднай песні "Віцебск — 2003", у якім мяркуюць прыняць удзел маладыя артысты з Беларусі, Украіны, Арменіі, Грузіі, Казахстана, Кыргызстана, Малдовы, Латвіі, Літвы, Эстоніі, Расіі, Балгарыі, Босніі і Герцагіны, Македоніі, Сербіі і Чарнагорыі, Польшчы і нават ЗША. Паводле новага фармату конкурсу 11 ліпеня пройдзе паўфінал, па выніках якога Міжнародным журы будуць аб'яўлены імёны 12 канкурсантаў, якія працягнуць змагацца за галоўны прыз ў фінале (першы дзень фіналу конкурсу адбудзецца ў рамках праграмы

ад 7 да 15 гадоў (14—15 ліпеня). Старшыня журы Міжнароднага дзіцячага музычнага конкурсу — кампазітар, прафесар, народны артыст Рэспублікі Беларусь, мастацкі кіраўнік студыі "Верасы" Васіль Раіччык. Усяго на фестывалі будзе арганізавана 57 розных культурна-масавых мерапрыемстваў. Несумненна, найвялікшы ажыятаж выклікаюць сольныя выступленні М. Баскава, С. Ратару, Б. Маісеева, Я. Арлазарава, а таксама гуртоў "Любэ", "Бі-2", "Начныя снайперы". У Летнім амфітэатры адбудзецца праграма "Зроблена ў Санкт-Пецярбургу" з удзелам папулярных выканаўцаў "Отпетые мошенники", "Сливки", "Гости из будущего"... У КДЦ "КіМ" пройдзе праграма "Майстры расійскага джаза" з удзе-

лам Г. Гараняна, Д. Галашчыкіна, А. Кузняцова. Трэці раз у Віцебску будзе святкавацца Дзень дружбы братэрскіх народаў Беларусі, Расіі і Украіны (17 сакавіка). Дзень горада Віцебска і Дзень культуры Беларусі пройдзе 13 ліпеня, Дзень культуры Украіны — 15 ліпеня, Дзень культуры Расіі — 16 ліпеня. Як заўсёды будзе вельмі насычанай і праграма "Тэатральных сустрэч", у якой сёлета возьмуць удзел спектаклі Б. Мільграма ("Гогаль-могаль"), Р. Вікцюка ("Маю жонку завуць Морыс", "Антоніо-фон-Эльба"), Р. Стурэа ("Апошні запіс Крэпа"), І. Райхельгаўза ("Усё будзе добра, як вы хацелі"). Працягнецца фестываль да 17 ліпеня.

В. Б.

НА ЗДЫМКАХ: Летні амфітэатр; Іосіф КАБЗОН у Віцебску; госці "Славянскага базара" (злева — кампазітар А. ПЯТРОУ).

Фота В. РАПЕЦКАГА

НАЧІННЯ РЭДАКЦЫІ «СЛАВЯНСКАГА БАЗАРУ ў ВІЦЕБСКУ»

ўрачыстага адкрыцця фестывалю ў Летнім амфітэатры). Сёлета журы XII Міжнароднага конкурсу маладых выканаўцаў эстраднай песні ўзначаліць кампазітар, народны артыст Расіі Андрэй Пятроў, а з беларускага боку ў журы ўвойдуць прафесар, народны артыст Рэспублікі Беларусь, мастацкі кіраўнік і галоўны дырыжор Дзяржаўнага канцэртнага аркестра РБ Міхал Фінберг, прафесар, заслужаны дзеяч мастацтваў Рэспублікі Беларусь Уладзімір Скараходаў.

У рамках фестывалю таксама адбудзецца Міжнародны дзіцячы музычны конкурс, у якім возьмуць удзел пераможцы нацыянальных і міжнародных дзіцячых музычных конкурсаў ва ўзросце

XII Міжнародны фестываль мастацтваў "Славянскі базар у Віцебску" сёлета распачнецца раней за мінулыя гады: 11 ліпеня. Праўда, святочнае адкрыццё фестывалю адбудзецца 12 ліпеня, як заўсёды на галоўнай канцэртнай пляцоўцы — Летнім амфітэатры.

АФІША ЧЭРВЕНЯ—ЛІПЕНЯ

- Нацыянальны акадэмічны тэатр балета пл. Парыжскай Камуны, 1, тэл. 234-06-66
- 27, 6 — П. Чайкоўскі "Лебядзінае возера"
- 29 — А. Хачатурян "Спартак"
- 1 — С. Пракоф'еў "Рамза і Джульета"
- 2 — Г. Герольд "Марная перасцярога"
- 8 — А. Пятроў "Стварэнне свету"
- 10 — А. Мдзівані "Страсці (Рагнеда)"
- 20 — П. Чайкоўскі "Щаўкунчык" Пачатак а 19-й гадзіне
- Нацыянальны акадэмічны тэатр імя Янкі Купалы вул. Энгельса, 7, тэл. 227-17-17
- 30 — Я. Стэльмах "Каханне ў стылі барока" (прэм'ера) Пачатак а 19-й гадзіне
- Тэатр-студыя кінаакцёра пр. Машэрава, 13, тэл. 223-08-11
- 27 — Э. дэ Філіпс "Філумена Мартурана", камедыя Пачатак а 19-й гадзіне
- Беларускі дзяржаўны маладзёжны тэатр вул. Даўмана, 1, тэл. 289-32-62
- 27, 28 — М. Куліш "Аповед пра Гуску..." (прэм'ера) Пачатак а 19-й гадзіне
- Малы тэатр вул. Чырвонаармейская, 3 (ЦДА), тэл. 239-78-49
- 27 — "№ 13" паводле п'есы Р. Куні "Акно" Пачатак а 19-й гадзіне

Зала камернай музыкі (пр. Скарыны, 44а)

8 — Гітарыст В. Тарлецкі. У праграме Альбеніс, Іваноў-Крамской, Паганіні, Віла-Лобас ды інш.

10 — "Галантная прапанова". Мінскі струнны квартэт у складзе: Ю. Герман, А. Уласенка (скрыпкі), У. Хімарода (альт), Д. Сцяроў (віяланчэль). Саліст Беларускай дзяржаўнай філармоніі К. Шараў (арган, клавесін). Музыка Вівальдзі, Гендэля, Бартнянскага, Леклера ды інш.

15 — Канцэрт арганнай музыкі. Творы Фробергера, Баха, Райнбергера грае У. Неўдах.

Цэнтральны дом афіцэраў (вул. Чырвонаармейская, 3)

1 — "Пад мірным небам сталіцы". 59-й гадавіне вызвалення Мінска прысвячаецца. Удзельнічаюць у канцэрце І. Алоўнікаў, Н. Душчынская, Н. Мікуліч, І. Абалян, А. Звяровіч, Дзяржаўны камерны аркестр Беларусі пад кіраўніцтвам П. Вандзіпоўскага і Дзяржаўны камерны хор РБ пад кіраўніцтвам Н. Міхайлавай, ансамбль "Свята" (пад кіраўніцтвам А. Кашталанава), гурт "Купалінка", група сучаснай харэаграфіі "ТАД" пад кіраўніцтвам Д. Куракулава, Мінскі струнны квартэт.

ГАСТРОЛІ

ОПЕРА — ТУТ, ОПЕРА — ТАМ!

На пачатку чэрвеня Нацыянальны акадэмічны тэатр оперы Беларусі выправіўся ў Германію. У гастрольным рэпертуары — толькі два творы: "Аіда" і "Набука" Д. Вердзі.

Аднак закрыццё сезона тэатр пакуль не абвясчаў. Артысты, якія засталіся ў Мінску, ладкавалі канцэртныя праграмы, далі

нават спектакль — "Вяселле Фігара".

Перш чым развітацца з публікай да новага сезона, які адкрыецца прэм'ерай "Хаваншчыны" М. Мусарскага, Нацыянальны акадэмічны тэатр оперы парадаваў меламаману гала-канцэртам сваіх салістаў і аркестра. Было гэта ўчора, 26 чэрвеня.

С. Б.

ВЫСТАВЫ

Лепшыя творы Міхаіла КАРПУКА экспанаваліся на персанальных выставах у Мінску, Бабруйску, Мазыры, Полацку. Іх бачылі таксама ў Літве, Польшчы, Швецыі.

ным убачыць адметнае, яскравае, што ператвараецца ім у мастацкі вобраз. Асаблівае значэнне ў творчасці мастака займае пейзаж. Ён любіць красую зямлі, бляскам сонца, слухае гоман птушак у бары. Вобразы прыроды гуцаць мажорнымі фарбамі. Гэта заслуга мастака, які простым алоўкам можа выказаць сутнасць стану прыроды, што бачым у аркушах — "У родным краі", "Веснавое поле", "Зімовы змрок", "Браты".

Майстар звяртаецца і да жанру партрэта. У гэтай галіне яго малюнак бездакорны падабенствам да сваёй мадэлі, дасягае глыбіні чалавечага характару. Яго аркушы "Мая маці", "Партрэт бацькі" добра ілюструюць гэта. Мастак захапляецца старажытнымі мурамі роднага краю — "Куточак даўніны", "Георгіеўская царква ў Давыд-Гарадку".

ВУЗЛЫ НА ПАМЯЦЬ

Міхаіл КАРПУК нарадзіўся ў 1930 годзе на Берасцейшчыне ў вёсцы Мыкшыцы. Вучыўся ў Мінскай мастацкай вучэльні, а потым у Маскоўскім паліграфічным інстытуце.

Адкрыццё выставы твораў М. Карпука праходзіла днямі ў Нацыянальным мастацкім музеі Беларусі. Мастак заслугоўвае гэтага. У Карпука каштоўны талент востра адчуваць прыгажосць і разнастайнасць свету. Ён мае здольнасць у будзён-

Пасля адкрыцця выставы сядзім у майстэрні ў Траецкім прадмесці. Пытаю:

— Як табе жывецца, Міхась?

— Як усім, не шыкую. Вельмі цяжка працаваць карціны, каб заплаціць за майстэрню, каб зарабіць на хлеб. Але я аптыміст. Я ні дня без алоўка і пэндзля — пішу вузлы на памяць.

Уладзімір СВЯТЛОЎ

НА ЗДЫМКАХ: Міхаіл КАРПУК; "У родным краі".

Выходзіць з 1932 ГОДА
У 1982 годзе
ўзнагароджаны ордэнам
Дружбы народаў

ГАЛОЎНЫ РЭДАКТАР

Віктар ШНІП

Рэдакцыйная рада:

Вольга БАРАБАНШЧЫКАВА,

Святлана БЕРАСЦЕНЬ,

Леанід ГАЛУБОВІЧ,

Алесь ГАЎРОН — адказны сакратар,

Людміла РУБЛЕЎСКАЯ,

Уладзімір САЛАМАХА — намеснік галоўнага рэдактара

АДРАС РЭДАКЦЫІ:
220005, Мінск,
вул. Захарова, 19
ТЭЛЕФОНЫ:

галоўны рэдактар — 284-6673
намеснік галоўнага рэдактара — 284-4404
адказны сакратар — 284-6673

АДДЗЕЛЫ:
публіцыстыкі — 284-7965
пісьмаў і грамадскай думкі — 284-7965
літаратурнага жыцця — 284-7965
крытыкі і бібліяграфіі — 284-7965
паэзіі і прозы — 284-7965
музыкі — 284-8153
тэатра, кіно — 284-8153
выяўленчага мастацтва — 284-7965
карэктарская — 284-8091
бухгалтэрыя — 284-6672
Тэл./факс — 284-85-25

Пры перадруку просьба спасылацца на "ЛІМ".

Рукапісы рэдакцыя не вяртае і не рэцензуе.

Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць з меркаваннямі і думкамі аўтараў публікацый.

Набор і верстка камп'ютэрнага цэнтра тыднёвіка "ЛІМ"

Выходзіць раз на тыдзень па пятніцах

Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства "Выдавецтва "Беларускі Дом друку" г. Мінск, пр. Ф. Скарыны, 79

Індэкс 63856 Наклад 1644
Нумар падпісаны ў друку 18.06.2003 у 15.00

Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь
Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
"Літаратура і мастацтва"

Рэгістрацыйнае пасведчанне № 715

Заказ 1591

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12